

B. A. L.

P. 96

CÂNDIREA

ANUL III (1913)

No. 1-2

EXEMPLARUL
LEI 12.—

GÂNDIREA

EXEMPLARUL
LEI 12.—

APARE LA 5 ȘI LA 20 ALE FIECĂREI LUNI, SUB CONDUCEREA UNUI COMITET COMPUS DIN DOMNII: LUCIAN BLAGA, DEMOSTENE BOTEZ, AL. BUSUIOCEANU, NICHIFOR CRAINIC, ADRIAN MANIU, GIB. I. MIHĂESCU, I. MARIN SADOVEANU, AL. O. TEODOREANU ȘI PAMFIL ȘEICARU

REDACTOR: CEZAR PETRESCU
CORESPONDENȚA REDACȚIEI PE ADRESA:
CĂSUȚA POSTALĂ 170, BUCUREȘTI

PENTRU RECENZII ȘI ANUNȚAREA APARIȚIEI, DOMNII AUTORI ȘI CASELE DE EDITURĂ SUNT RUGATE A TRIMITE CÂTE DOUĂ EXEMPLARE. — MANUSCRISELE NEPUBLICATE SE ARD. CĂRȚILE ȘI MANUSCRISELE RUGĂM A FI ADRESATE REVISTEI ȘI NU PERSONAL.

5 ȘI 20 MAIU 1923

C U P R I N S U L

INTOARCERI SUFLETEȘTI de <i>Al. Busuiocanu</i>	1	MINUNATA ÎNTÂMPLAREA «CUI- TURII NAȚIONALE».....	22
JGHEABUL de <i>Nichifor Crainic</i> ...	3	OCHIRI, PRINTRE CULISE.....	23
SPRE MĂNĂSTIRI de <i>Demostene Botez</i>	5	TÂNĂRA MUZICĂ ROMÂNEASCĂ	24
AM ÎNȚELES PĂCATUL, CE APASĂ PESTE CASA MEA de <i>Lucian Blaga</i>	9	CUTREERÂND ȚARA, CU PRI- LEJUL, ȘEZĂTORILOR «GÂN- DIRII».....	24
CRIZA DRAMEI de <i>Franz Werfel</i> .	10	DUPĂ O EXPOZIȚIE GRIGO- RESCU.....	25
DEPARTE, TÂRZIU de <i>Adrian Maniu</i>	12	CRONICI LITERARE:	
DREPTUL LA LIBERTATE de <i>Marin Simionescu-Râmniceanu</i> ..	13	ION PILLAT: PE ARGEȘ ÎN SUS de <i>Aristarc</i>	26
CÂNTECUL HOINARULUI de <i>Dumitru Simina</i>	15	POETUL CROITORESELOR de <i>G. Topârceanu</i>	27
CARIERA LUI VIDRAN de <i>Cezar Petrescu</i>	17	CRONICA ARTISTICĂ:	
PLUTA de <i>Ion Pillat</i>	21	PALLADY de <i>Pinx</i>	30
CRONICI:		FRITZ KIMM de <i>Oscar Waller Cizek</i>	30
IDEI, OAMENI & FAPTE:		DRAMA ȘI TEATRUL:	
COLABORĂRI DE PESTE HO- TARE.....	22	CU SIR JAMES FRAZER, PE UR- MELE DRAMEI de <i>Ion Marin Sadoveanu</i>	31
		CRONICA MĂRUNTĂ.....	33

COPERTA DE PALADY, REPRODUCERI DUPĂ PALADY, FRITZ KIMM, TIBOR ERNŐ, DEMIAN, TONITZA, ETC.

ABONAMENTE: 1 AN, 200 LEI; 6 LUNI, 100 LEI. EDIȚIE DE LUX, 300 LEI. PENTRU INSTITUȚIUNI ȘI AUTORITĂȚI, 300 LEI ANUAL. ÎN STRĂINĂTATE: 300 LEI ANUAL. — INSERTII ȘI RECLAME SE FAC LA ADMINISTRAȚIA REVISTEI ȘI LA TOATE AGENȚIILE DE PUBLICITATE

ADMINISTRAȚIA: BUCUREȘTI, STR. POVERNEI, 28

EXEMPLARUL
LEI 12.—

GÂNDIREA

EXEMPLARUL
LEI 12.—

GÂNDIREA

INTOARCERII SUFLETEȘTI

DE

A. L. BUSUIOCIANU

DE curând, o mare revistă germană, «Die neue Rundschau», aceeași care odinioară fusese tribuna de luptă a mișcării literare aparent revoluționară, în realitate însă foarte tradiționalistă, care impunea Germaniei imperiale șefia literară a lui Gerhart Hauptmann — o tribună a bunului simț germanic așa dar—aducea în fruntea unui număr foarte îngrijat de soarta nouă a poporului german, un lung eseu predicator, naiv până la aberație, absurd cu totul, foarte important însă pentru o întreagă stare de conștiință căreia i s'ar putea găsi corespondențe și aiurea decât în Germania. Se cerea în el budistizarea Germaniei și se însemnau cu bucurie cei dintâiu pași ai literaturii către spiritul cel nou menit să aducă mântuirea: Sufletul european atins de moarte, încleștat în formele mecanice ale unei civilizații raționaliste și materialiste nu-și mai poate dobândi salvarea decât prin botezul mistic în apa sfințitoare a lotușilor lui Budda. Iar cui Budda nu-i e de ajuns, îi stau în ajutor cu floarea nemuririi în mână și mierea sufletului pe buze și divinul Laotse sau neasemănatul Confutse. — Nu e o glumă. O neliniște adâncă, soră cu disperarea, poartă sufletele spulberate de războiu către făgăduiala de pacificare a celor mai bizare idealuri. În Germania în deosebi contagiunea băntuie. Sentimentul unei mari nefericiri împinge sufletele în gloată către idealul celor fericiți. E o cumplită nevoie de a crede, o nevoie de noi idoli lumii de sfărâmaturi și zdrențe de după război. Literatura întreagă a Germaniei de azi stă mărturie. Aberația budistă și asiatică în genere, devine populară. Nume de scriitori mari ar putea fi citate. Filosofia însăși e atinsă. Kayserling se întâlnește în gândire cu îndepărtatul răsărit, iar Kant începe a fi revizuit prin noile adevăruri. Literatura germană tânără nu mai crește la umbra lui Goethe, ci la umbra lui Tagore; tinerimea germană poartă în buzunar pe Laotse; și Gerhart Hauptmann însuși — «Neue Rundschau» ne înștiințează — își așează pe biurou în locul bufniței simbolice, chipul de fildeș al lui Confutse.

Nu ne-ar interesa lucrurile acestea dacă marea criză morală a literaturii germane de azi n'ar avea corespondențe în spiritul literaturii europene întregi în căutarea unui nou ideal. Pe alte drumuri și spre alte zări, pelerini fără număr își frig tălpile în pustiu arși de aceeași sete. Apa vieții noi e căutată pretutindeni. E adevărat, cu mai multă desnadejde și iluminată nebunie de cei doborâți mai adânc de realitate, mult mai potolit și mai superficial de cei pe care nici o înfrângere nu i-a neliniștit încă. O literatură întreagă de profeți și inspirați care vorbiseră la sute de milioane de oameni, marea literatură rusă, s'a distrus în câțiva ani. Un univers scufundat pe care realitatea nu-l mai putea sprijini. Sufletul rusesc lipsit azi de expresie trăiește aceeași tragică desnadejde, și de sigur și mai agitată, ca și cel german care își aruncă desperările în Nirvana. Arta nu mai poate fi pentru acești neliniștiți căutători de ideal o ocupație de sibiriti, nobila inutilitate de până acum care începea și isprăvea în sine. O problemă de conștiință, ea vânzolește sufletele până la durere, biciuindu-le cu îndoeli și întrebări demăsurate. Printre cei mai puțin torturați chiar, cei cărora cutremurul războiului nu le-a putut dărîma și temelile sufletelor, pasiunea aceasta pentru ideal începe să băntuie. Mari neliniștiți se ridică pretutindeni și îndoelile lor nu mai sunt estetice. O nevoie de confesiune și de etic omenesc străbate aproape întreaga artă nouă. În Italia, Papini, poate cel mai caracteristic pentru această neliniște modernă; în Franța, unanimiștii, căutând un Eros nou nu numai artei dar sufletului modern întreg; până la expresionismul, care e

poate mai puțin o problemă estetică decât una metafizică, pretutindeni se încearcă aceeași interioară transformare. O literatură esențială e în pregătire. Nimeni n'ar putea-o defini. Dar din înfrigurarea căutării, cel puțin atât se poate lămuri: Nu e vorba de o nouă școală sau formulă literară, ci de un sens etic nou artei și vieții în genere: O literatură care nu mai e un scop în sine, trecând dincolo de universul închis al formulelor estetice, integrată vieții, o literatură-ethos, căutând în viziunea unui Cosmos nou organizarea conținutului haotic al vremii.

Ce va fi acest nou Cosmos, încă nedesprins din neguri, spre care punți de stele abia încep să se arunce? Mitul zeului budist plutind pe valuri și născându-se din cupa unui crin de apă e de bună seamă o naivă amăgire pe care literatura și-o face sieși. Nici budismul și nici-o concepție de viață împrumutată apusului sau răsăritului îndepărtat nu vor putea înlocui un univers scufundat în noi înșine. — Gustul acesta însă pentru cel mai pur spiritualism și misticism, din care nu lipsește amara negație a realității, nu e întâmplător. El se întâlnește pe poteci întortochiate și multiple cu un întreg exod al artei și gândirii europene actuale către tot ce e mister și destrămare a realității. Un cult nou ne întoarce spre misterele medievale și spre întregul misticism de atunci, religios, profan, păgân, pe care realismul și naturalismul îl înjosiseră și ni-l șterseseră din conștiință. O nouă religiozitate, nu întotdeauna teologală, dar adânc spirituală și însetată de divin, își găsește mari psalmiști. Nume se pot cita. S'a și vorbit la noi, poate de cel mai mare dintre toți, Rainer Maria Rilke, și s'ar mai putea vorbi și de alții. Literatura rusă îndeosebi, azi în pribegie, a risipit problemele religioase pretutindeni. Nu e vorba însă numai de religiozitate. Ci de ce e poate focul ei cel mai secret și care arde acum în toate sufletele. De această aprigă nevoie de transcendental, de evadare din realitate, de străbateră iluminată până la rădăcinile ei spirituale. Întregul misticism modern e în negația aceasta a realității și în nesfârșita noastră sete de spiritual.

N'am putea oare recunoaște în ele întregul cataclism moral care a însemnat războiul? — și după el, efortul nostru aproape desnădăjduit de a ne crea o lume nouă în locul celei ce ni s'a scufundat sub tălpi? — Aproape nu cunoșteam misticismul. Sufletul european pierduse gustul marilor mistere care odată îi mai aduseseră amarul pesimism romantic. Lumea nu ne era desmințită prin nimic și noi credeam în ea. Credeam în ce numeam realitate, ne sprijineam pe ea și ne simțeam în siguranță, cum ne simțeam de siguri pe pământul nostru înflorit. Realitatea ne inspira artă, ea ne definea gândirea și ne determina întreaga viață. Iar când tot ce ne odihnea ființa, din afară și deosebit de noi, părea epuizat, ne întorceam spre cealaltă realitate, cea interioară, tot atât de sigură și încredințată în sine. O concepție comodă a lumii, nu mai puțin împăcată cu viața decât realismul pe care îl combătea—impresionismul—ne îngăduia să spargem însăși solidaritatea lumii, să o pulverizăm și infinite mici realități și s'o reducem până la noi. Găsisem mijlocul de a fi fiecare un univers în sine însuși. Arta noastră întreagă oscila astfel între această opacă viziune a realității și mai străveziul impresionism care asupra aceleiași realități desfoia trandafirii transparente spirituale. Nici'o întrebare însă, nici-o mare îndoială nu stârnea neliniști sufletești. Din singura literatură în care gândul se înălța totuși și dincolo de realitate, din literatura rusă chiar, nu alegeam decât realismul care ne era familiar. Marile probleme de conștiință ale sufletului slav ne scăpau de desăvârșire. A fost poate cea mai împăcată în sine, mai senină, dar și mai burgheză, dintre epoci. Am fi putut trăi și scrie în bună proză descriptivă până la sfârșitul lumii.

Desamăgirea însă a venit cumplită și precipitată mistuind tot ce ne închipuisem imutabil și desăvârșit. N'a rezistat nimic. Toate certitudinile noastre fără greș cumpănitoare atâta vreme, și-au văzut atunci axele frânte în aceeași năruire generală. Lumea noastră de realități nu era atât de sigură cum ne-o închipuisem noi. Și din dezastrul ei, dezastrul sufletelor ar fi fost firesc. După desăvârșita afirmație — negația desăvârșită: pesimismul. Umbra lui nici nu e așa de nesimțită în câte suflete doresc acum Nirvana indică sau cred în amenințătorul «Apus al Apusului» spenglerian. Iar peste ea, o singură mântuitoare pune mai era posibilă — cea aruncată acum: Dela negația realității — în această mistică afirmație a idealului. E poate drumul pentru multă vreme al spiritului întreg european. Ne vom întoarce din această explorare cu un Cosmos nou în suflete, sau ne pândește iar desamăgirea și mai de temut? Cine ar putea fi sigur? Drumul unei mari eroici însă, azi abia de bănuț, stă poate deacum larg deschis.

SCHITA

PALADY

JGHEABUL

DE

NICHIFOR CRAINIC

S'AU stins atâtea basme cu bătrânii
Și ani și frunză 'n mâl au putrezit,
Dar suflet viu din sufletul fântânii
Străvechiul lemn cu mușchiu mi l-a 'nverzit.
Din ce adâncuri fără capăt saltă
Eu nu mă 'ntreb, dar caut
Să-l țin curat de mâlul de pe baltă.
Din gura de răcoare a fântânii
Imi curge ca un cântec printr'un flaut;
S'asvârle 'n melodii de vălurele,
Alunecă pe nodurile mele
Și gălgâie 'n gurgui. —
Eu îl primesc să-l dărui
Oricui
Și fiecărui.

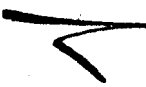
Amiaza bate 'n neteda câmpie
Ca 'ntr'o tipsie argintie;

Dogoarea fumează 'n talazuri moi.
E ceasul ars, și setea însoțită
Se tânguie în mugete de boi.
Pripită, dogorită,
S'adună 'n mii
De turme, de cirezi, de herghelii,
Bălângăind tălângi trăgănat
Și-o jale toropită, de argat.
Te-apropie și bea, făptură arsă,
Că apa mea, ce trece, nu se trece —
Cu cât o sorbi, mai vie se revarsă
Și tremură mai rece!

Din gura de răcoare a fântâni
Imi curge ca un cântec printr'un flaut,
S'asvârle 'n melodii de vălurele,
Alunecă pe nodurile mele
Și gălgâie 'n gurgui. —
Eu o primesc și o dărui
Oricui
Și fiecărui.

Dar setea de pe câmp s'a ridicat,
Și din albastrul gol
Cad păsări leșinate 'n rostogol,
Mai jos, mai răsfirat
Pe sinilia cerului perdea;
Și coborînd cu ea,
Par ciucuri grei ce s'ar fi spânzurat
De tivul ei — și-i moaie 'n apa mea.
Și beau și iarăși suie:
Avânt răsfrânt o clipă în unda mea verzuie....
Dar cum se duc și ciripesc în zbor,
Stropindu-și bucuria din aripa fugară
Pe nesfârșitul zâmbet al cerului de vară, —
E apa mea stropită în ciripitul lor....

Din gura de răcoare a fântâni
Imi curge ca un cântec printr'un flaut;
S'asvârle 'n melodii de vălurele,
Alunecă pe nodurile mele
Și gălgâie 'n gurgui. —
Eu o primesc și-o dărui
Oricui
Și fiecărui.

INSEMNĂRI DE DRUM

SPRE MĂNĂSTIRI

DE

DEMOSTENE BOTEZ

PAȘCANII sunt portul cel mai depărtat al atmosferei de mănăstiri moldovenești sau, mai precis, partea dinspre târg a gării din Pașcani. Aici ancorează la ceasuri fixe landourile mari, în ale căror cutii cu geamuri mai dăinuește până aici mirosul de brad.

În gara Pașcani trăesc cât ține vara vestigiile unei lumi vechi și inovațiile lumii noi. Expresul direct București—Praga—Viena se încrucișează cu landoul din Târgul-Neamț, fost pe vremuri în Eși al lui Mitiță Balș. Calești de demult care purtau pe ulița Goliei domnițele și logofeții la teatru sau la mese, au fost vândute negustorilor din Târgul-Neamț care le exploatează ca pe niște boieri scăpătați. Un veac întreg se salută pe deasupra gării. De o parte sună înăbușit ca un cutremur comprimat aburii Pacificului, și flueratul scurt și puternic ca de vapor, de cealaltă s'aud strănutând caii, și mai apoi sunând dogit și pe două tonuri clopoteii dela oiște.

După mersul sdruncinat și gălăgios al trenului, greu de ferărie, cobori ca într'o barcă în landoul legănat și ospitalier. În dosul gării Pașcani au mai pătruns nu se știe pe unde și câteva camioane amenajate pentru pasageri, parcă anume pentru a contrasta cu melancolia bătrână a landourilor. Camioanele se 'ncarcă cu vuiet și cu fum de benzină. Zărești în ele figuri care de sigur nu merg la mănăstire, ci la iarmaroc la Târgul-Neamț, după boi, după ouă. Sunt înaintașii civilizației plină de economism care se aventurează în ținuturi noi.

Amatorul de mănăstiri și de plăceri rare și bătrâne, așteaptă să dispară toate aceste drăcii într'un nor sforăitor de fum și praf, și abia după aceea începe a se așeza în landou, fiindcă în el ai impresia că ești la mănăstire chiar dela Pașcani. Până să-ți păturești pardesiul să ți-l pui dedesubt, până să aprinzi o țigară, bagajele ți-s deasupra pe acoperiș sau legate burduf în urmă. Vizitiul șchiop sau econom de un ochi strânge traistele din capul cailor; se aude o plesnitură de biciu, clopotele dela oiște pornesc smuncit și repede, iar carapacea aceea cu bejenie și oameni a pornit.

Dealul Pașcanilor se urcă greu. Din când în când vezi prăștierii călcând apăsat și convins cu picioarele de dinainte, și dând din cap în sus și 'n jos de parcă ar vrea să imite cu capul mișcarea copitelor.

S'a terminat o țigară, două. Și dealul e lung. Ai vreme acuma să examinezi în voie cu cine mergi.

Deabiă ai plecat și de generalul din față ești sătul. Triunghiul roșu de pe piept te persecută ca o reminiscență urită care te obsedează. E pretențios și aspru. Ocupă cât trei locuri. Stă cu picioarele comod desfăcute în lături și cu o cravașă pe care o ține în mână reze-mată de genuchi, cu prestața cu care ar ține un baston de mareșal. Și 'n mers, vârful cravașei, mândră se vede de stăpân, dă cochet la dreapta și la stânga. Când s'a urcat în landou a dat la o parte violent o cucoană bătrână îmbrăcată în negru care cercă și ea încet să se urce. Cucoana resemnată s'a dus spre alt landou, de parcă ea ar fi fost vinovată și ar fi vrut să se suie într'o trăsură care nu eră a ei. Generalul, se vede muștrat de o remușcare, ascunsă la fund, sub triunghiul roș, a chemat plutonierul gării, i-a arătat bătrâna cu cravașa și i-a ordonat să-i facă loc în altă parte. Nu știu ce s'a mai făcut cu ea. Pe urmă a dat iarăș ordin, de data asta chiar proprietarului landoului ca să nu puie pe nimeni pe locul din fața dumnealui, pentru ca domnul general să aibă unde-și întinde picioarele și unde manevră cu sabia.

Toate acestea mă fac să nu mai fiu așa bine dispus. Alături de mine un student strânge subțioară un pardesiu vechi și în mână o «Anatomie» mare cu scoarțe cărămizii, iar sub picioare tot așează cu călcăiele, ca să nu cadă cumva jos sau să intre în regiunea «ocupată» militărește de domnul general, un craniu și vreo câteva oase învălitate într'un jurnal care a prins să crape. Cucoana domnului General pare și ea indispusă de energia cu care s'a cap-

turat locul pe care stă, și nu are nici o privire dulce pentru statuia de alături. Cealaltă doamnă care mai este cu noi, palidă și cu cearcăne albastre sub ochii frumoși, s'ascunde mică și parcă înspăimântată într'un palton de lână.

Din cauza tiraniei domnului General, colonia noastră e tăcută și indispusă. Fiecare se uită în lături pe marginea șoselei, la movilele de piatră care rămân încet una după alta în urma noastră, la miriștile goale, la păpușoi verzi. Numai El se uită înainte, parcă pe deasupra capului celor de pe capră care fac zid înaintea noastră. Eu stau cu spatele spre vizitiu, cu fața în urmă. Din când în când retrag cu spaimă piciorul stâng care cutezase să se atingă de cizma domnului General.

Privesc în urmă.

Nu știu când, așa încet, încet, valea Siretului s'a depărtat. Tabloul e mare și frumos. Pașcanii abia mai înseamnă câteva case prăpădite sub verdeța copacilor, ca și satele din coasta dealului din față. Apa Siretului clipește rar, unde și unde sub maluri. În dreapta spre Muncel lunca verde închis acopere valea, ca adusă și revărsată de ape.

Pe dealul dela Strunga, copaci mari înșirați pe coama dealului, înseamnă marginile unui drum și păzesc dealul. Subt un faldur de deal o biserică albă e ca o mână de zăpadă rămasă încă netopită pe acolo.

Pe vale se vede bine un fum lung sub care abia se distinge un tren mic ca o jucărie de copii. Deaici și trenul se vede înaintând încet. Podul de peste Siret apare alb în bătaia soarelui abia ca un os.

Intrăm în pădure. La o cotitură privesc se deschide ca să se vadă pe urmă iar prin deschizătura făcută de șosea, șerpuitoare ca o cărare. Mă uit la copacii depe delături. Au fiecare o expresie proprie ca și oamenii. Unul e strâmb ca un cerșetor și parcă s'apleacă sub cutezanța celorlalți. Un mesteacăn mic e un fecior de aristocrat prăpădit într'o mulțime. Un stejar mai bătrân și mai înalt, se vede un semincer, are atitudinea marțială a domnului General de alături.

Intr'o poiană mică care abia să zărește prin desime, copacii s'au prins în horă împrejur. Dincoace de marginea pădurii câțiva copacii au ieșit până la șanțul șoselei să se uite la cei care trec și să mai iasă din mulțimea copacilor la o leacă de aer.

Poposim.

Mă dau jos să-mi desmormesc picioarele, și când mă întorc, în fața mea e valea Moldovei și dincolo munții albaștri. Pe deasupra munților drept înainte crestează cerul coama Ceahlăului.

Dincolo de valea Moldovei, totu-i albastru închis. E altă lume. Munții se încălesc unii pe alții, vârfurile lor cutează tot mai sus. E o cetate albastră cu înălțimi întortochiate și ciudate. Nu știi pe unde și cum vei intra în îngrămădeala aceea de uriași care s'au ridicat deodată înainte, ce magie va face să se dea munții în lături ca să trecem printre ei, până 'n inima lor.

Suntem departe și totuș am impresia copleșitoare a măreției lor.

În taina lor albastră și întunecată trebuie să trăiască povești frumoase, întâmplări de altădată, încrustate acolo în piatra muntelui. Dar deaici nu se poate distinge mult; mă uit în munți ca'ntr'un basm, în care nu-i nimica deslușit, și-i totul așa de frumos.

Dar vizitiul mă îndeamnă:

— Cuconașule, hai, mergem.

Mă sui cu greutate, și mai aruncând încă o privire. Trebuie iar să merg cu spatele înainte, adică spre privesc asta. Mă 'ntorc cam deacurmezișul scaunului și trag cu coada ochiului pe după capra landoului. Am impresia că generalul e indignat că stau cam cu spatele la el, dar între un general și Ceahlău, eu prefer să stau cu spatele la general, mai ales când sunt civil.

Coborîm prin satul Moțca. Munții parcă se depărtează, parcă cresc și se urcă deasupra capului nostru. Valea Moldovei se deschide pe urmă largă și 'ntinsă înaintea noastră în spre Fălticeni. Am ocolit spre târgul Neamț. Căi or fi mergând ei repede, dar merg încet, și așa vrea s'ajung mai de grabă.

Trecem hurducat pe podul lung peste Moldova. Apa curge viu și limpede vîind ușor pe deasupra pietrelor care se văd în fund. Apa-i mică. Ramuri întregi din albia Moldovei sunt uscate, și pietrele lucesc în soare sure și lucii: seamănă cu broaște împietrite deodată într'un blestem.

Ne-apropiem de Târgul-Neamț, așezat la botul unui munte care se isprăvește deodată. Munții încep a se da tot mai mult în lături înaintea noastră, și se 'nalță tot mai sus. Se deslușesc acum pădurile de brazi aspre și albastre, cu colțuri dure pe creste în zare, c'un fum aburiu, întins diafan deasupra, ca un voal delicat.

Deoparte și de alta a șoselei încep a răsări câte o casă, la început rare, din ce în ce mai apropiate.

Iată și o casă frumoasă cu cerdac și balcon larg cu stâlpi: Târgul-Neamț.

În inima târgului maghernițe și dughenițe se îngrămădesc murdare și urite, ca 'n târgurile mici de pretutindeni. La marginea dinspre miazănoapte, muntele s'a dat parcă îndărăt, și numai de sus pe deasupra copacilor privește în târg.

Caii o lasă mai încet fiindcă simt pe undeva pe aproape grajdul din care au plecat. Din ușile dughenelor negustorii se uită poftitori spre noi, noui excursioniști, și deci viitori clienți în ziua aceea, sau în altă zi când ne-om porni dela mănăstire spre târg, la aprovizionare.

Landoul se oprește în fața unui han cu înfățișare străvechie, cu bolți și arcade din față. Pe semne un rătuș de demult, pe unde trăgeau drumeți întârziați scăpați de haiducii care străjuiau drumurile întunecoase de pe aici, pe unde se bea poate pe vremuri vinuri bune de-alvalma cu cârciumarul, la mucul lumânării. Acuma totu-i murdar. Arcadele stau negre ca niște guri de tuneluri prin care s'ar intră în vremile de odinioară, în trecut...

Din târg câțiva băeți fără rost și negustori cu mâinile în buzunar s'adună împrejurul landoului ca să vadă ce-i cu noi. Generalul cu soarele în frunte și triumghiul roșu pe piept e centrul de admirație. Noi, ceștilalți, ne dăm jos, mărunți și neînsemnați, pentru a face loc domnului General care se pare că ne va părăsi.

Landoul nu merge mai departe. Fiecare dintre pasageri are intenții deosebite. Eu merg spre mănăstirea Neamț. Domnișoara cea palidă cu palton albastru de lână, merge la Agapia, domnul General la Văratice unde s'au dat telegrame urgente de o săptămână în fiecare zi. Studentul, tânăr, slab, cu mustățile rase, și nasul lung și tragic, s'a coborât și el să stea, ca un naufragiat cu craniul subțioară. Numai el n'are o țintă precisă. Ar fi mers la cea dintâi mănăstire la care l-ar fi lăsat landoul. Dar acum, fiindcă s'a oprit aici, se simte foarte încurcat. După ce a aflat însă că domnișoara «noastră» merge la Agapia, s'a decis și el deodată pentru Agapia de parcă pentru asta ar fi plecat de cum a ieșit de acasă.

Au și pornit împreună cu un băețel care le-a făgăduit o trăsură până 'n Agapia; ea mergând subțire și mlădioasă, el trecându-i când la dreapta, când la stânga, după cum trecea în subțioara mâinei opuse jurnalul cu craniul. Parcă mergeau trei oameni, din care unul din filozofie sceptică se costumase în schelet și din neglijență se desagregase, de-i rămaseră numai capul și nu știu ce os a cărui denumire singur n'o știă.

Un evreu scurt și păros, cu barba țepoasă și roșie, cu un ochi mai închis și mai creț, ținând în mână o biciușcă cu coadă până la umăr ca pe o insignă de drumeț perpetuu, mă invită și pe mine spre curtea lui de unde avea să pornească trăsura care să mă ducă la Mănăstirea Neamțu.

În urma noastră porni glasul energic și poruncitor al Generalului care dădea ordine celui cu landoul:

— Să nu-mi răspunzi, jidane, că te omor! Suie și mână. Ai să mă duci la Văratec, dacă nu mi-a venit automobilul.

Și apoi, mai încet ca pentru sine, o constatare sociologică: — Auzi?... Bolșevism!!!

— Da', domnu' jeneral, să trăiți, caii n'au mâncat nimica tătă noapte în Pașcani, și-s rupti di picioare, și nu mai pot, așa să trăesc eu...

Am întors puțin capul. Generalul sta cu trupul neclintit în landou și numai cu mâinile gesticula răstit spre vizitiul recalitrant. Câțiva cetățeni din târg se opriseră și făceau cerc împrejur, iar un sergent de stradă, poate unicul în târg, când auzi de pe unde era că un domn general s'ar fi supărat, veni urgent și sui pe capră fără voie pe Ițic; și caii porniră pleoștând cu capetele 'n jos, cu coamele atârând până aproape de genunchi, rupând cercul spectatorilor care se feriră la o parte, salutând cu toții deodată.

Generalul duse la chipiu două degete printre care ținea și cravașa, a cărei codiță cochetă iarăș demnă pe deasupra capetelor mulțimei. S'auzi și «Să trăiți» al sergentului urbei, care intronase cu autoritatea-i protectoare de generali, contra bolșevismului lui Ițic, liniștea sdruncinată a târgului.

Și apoi numai clopoței de la oiște începură a suna repede ca pentru a impune tăcere și calm.

Mi-i milă de bietul Ițic, dar pe altă parte mă bucur grozav c'am scăpat de general; mă simt așa de ușor, par'c'am scăpat dela o închisoare.

Sergentul care vine apoi repede tropăind după noi, spre Primărie, ca s'anunțe autoritățile, ne comunică încântat:

— 'i domnu general X... din Râmnicu-Sărat. Acuma o venit dela Dorna. Au bătut ieri trei tiligrame prin jandărmărie... Automobilu Prifecturii îi stricat, nu s'o putut duci...

Eu mă opresc la o băcănie, și până să iau o gustare,—fiindcă cine se scoală mai dimineață mai degrabă flămânzește,—am și aflat cine a mai trecut toată săptămâna spre mănăstiri și la ce Maică stă, fiecare — iar birjarul meu a și sosit' la scară...

AM ÎNȚELES PĂCATUL CE APASĂ PESTE CASA MEA

DE

LUCIAN BLAGA

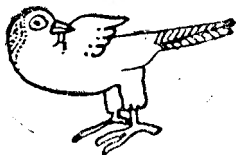
Am înțeles păcatul ce-apasă peste casa mea
ca un mușchiu strămoșesc.

O, dece am tălmăcit vremea și zodiile
altfel decât baba ce-și topește cânepa în baltă?
Dece am dorit alt zâmbet decât al pietrarului
ce scapără scânteii în margine de drum?
Dece am râvnit în lumea celor șapte zile
altă menire decât clopotarul, ce petrece
morții la cer?

Dă-mi mâna ta, trecătorule. Și tu care mergi,
și tu care vii.

Toate turmele pământului
au aureole sfinte peste capete.
Astfel mă iubesc de-acum: unul între mulți, —
și mă scutur de mine însumi
ca un câne ce-a ieșit dintr'un râu blestemat.
Sângele meu vreau să curgă pe scocurile lumii
Să 'nvârtă roțile în mori cerești.

Sunt tremur de fericire:
ziua întregă deasupra mea
puterile păsărești au arătat în triunghiuri
spre ținte luminoase.

CRIZA DRAMEI

DE

FRANZ WERFEL

I

CRIZA teatrului! Auzim mereu ideea aceasta. Există o asemenea criză? În înțelesul superficial ea nu se poate afirma. Căci nu numai teatrul de amuzament e în fiecare seară plin, dar teatrul superior chiar e bine vizitat. Și totuși! Observați odată la sfârșitul unei reprezentații dramatice figurile oamenilor care se inghesuie la garderobă sau se grăbesc către tramvaie. În ochii niciunuia nu veți vedea o lacrimă care se nu se fi uscat odată cu stingerea luminilor, pe nici o figură o emoție măcar care să schimbe trăsăturile zece secunde cel puțin. Publicul acesta care o seară întreagă nu s'a putut topi o singură clipă măcar într'o personalitate superioară, se sfărâmă imediat în atomii închiși și indiferenți care îl compun. Drama nu mai are efect. De ce?

II

Lucrul acesta a fost repetat în anii din urmă până la saturație. Totuși platul adevăr se impune și acum oricărei conștiințe. Trăim la sfârșitul culturii burgheze. Iar cultura aceasta din care a născut întreaga producție scenică dela clasici încoace, n'a fost prielnică dramei în înțeles superior. Drama e o artă pur colectivă: Nu destinul unui singur om mișcând un alt om singur, ca în poezie sau roman — nu, ci destinul unei persoane în genere, al unui om tipic și înălțat, trebuind să emoționeze altă personalitate unitară, masa privitorilor.

Epoca burgheză umanistică, așa cum s'a dezvoltat lent dela marile răboaie religioase ale secolului al șaptesprezecelea încoace, a descoperit și deșteptat individul omenesc, care până atunci fusese legat de sufletul grupurilor. Shakespeare însuși e legat de un principiu social; în eroii săi el reprezintă o putere supraindividuală, aristocrația, chiar dacă o face cu mai multă libertate decât reprezenta de pildă Calderon universalitatea bisericească. Lessing și cei ce aparțineau curentului «Sturm und Drang» descopăr cei dintâi în Shakespeare pe maestrul caracteristicii individuale, pe creatorul figurilor nepatetice și realiste, și creează, — distrugând tragedia social (supraindividual) unitară franceză — pe cea modernă, burgheză, drama individului reprezentativ numai pentru el însuși, drama omului de toate zilele, care nu încorporează nici-o forță spirituală. Omul burghez, cuceritor de lumi, în știință, tehnică, lirică, psihologie, — în artele religioase, și în deosebi în dramă și în arhitectură rămâne condamnat la o crescândă infecunditate. În toate sensurile fresca s'a coborât la arta de chevalet. În muzică doar mai găsești mari singuratici. Dar ei sunt tocmai cea mai adâncă contradicție

a însăși muzicii, care înseamnă Erosul sonor al masselor. Omul burghez e adânc pacifist, temător de conflicte — drama dimpotrivă e un joc al luptei. Contradicția aceasta n'a învins-o poate decât geniul lui Schiller ale cărui figuri sunt totuși existențe colective, protagoniști luptători ai principiilor umanistice. Critica romantică și realistă întregă l-a scuipat pe Schiller — pentru că n'a creat «oameni». Se apăra în ea sufletul burghez, care, în favoarea individului supracaracterizat, lupta împotriva tipului patetic. În acest tipic al lumii lui Schiller însă, era tocmai uriașul ei succes popular, căci lumea aceasta împlinea mult mai adânc legile dramei, decât spre exemplu «Faust», care rămâne apoteoza cea mai pură și desăvârșită a omului în epoca aceasta. Goethe și artiștii vremii lui erau burghezii ideali. Dela romantică încoace însă artistul a coborât la varianta psihotică a burghezului.

Urmarea Numai-individualului, sfârșitul omului desrădăcinat, e singularizarea: starea fără iubire și deci fără artă.

În evoluția dramatică singurătatea aceasta își găsește cea mai tare expresie în opera lui Strindberg. Totul e în ea diform-subiectiv, nimic întemeiat pe experiența generală și, fără măsură apelul la buna credință. Absoluta antiteză a ideii dramei e atinsă în opera aceasta. Totul e întemeiat pe condiția particulară a poetului, iar lumea suprapersonală care e arătată e nebunia bigotă.

III

Teatrele noastre mari sunt și astăzi, după formă, clădiri pentru operă. Cu alte cuvinte: teatrul nostru a rămas la forma secolului al șaptesprezecelea și al optsprezecelea, când joc și public, printr'o mare convenție, erau împreunate într'o societate. Totuși convenția aceasta a căzut de mult. Acțiunea de pe scenă nu își mai găsește solidaritatea de odinioară a lojilor. Unitatea colectivă acum lipsește.

Între destinul singuratic de pe rampă și sala spectatorilor nu există nici-o relație organică. Poeții se pierd în invenții, în acțiuni surprinzătoare și în variații psihologice ale motivelor vieții, fiindcă numai pot găsi alt nerv decât încordarea și curiozitatea. Omul înălțat a devenit imposibil pe scenă, fiindcă nici publicul însuși numai poate fi transformat într'o personalitate superioară, ci doar într'o sumă de indivizi.

O dovadă despre aceasta e neînvinga aversiune a actorului pentru patos, grija lui ca totul să se petreacă întocmai ca în viață. O dovadă încă, suspinul de ușurare al directorilor de teatru, că stilul expresionist a dat faliment și că naturalismul, adică teatrul materialist, se întoarce.

Dar publicul? Drama pentru el e o succesiune de tablouri și momente, niciodată contopite într'un sens adevărat, și pe care, dacă nu îl jignesc sau supără, el le petrece cu simțurile într'o plăcută somnolență. În fond mult mai bine servește acestei trebuințe, filmul.

E fără sens azi să mai reprezinți bucăți serioase, când nu mai poți mișca decât rari izolați, și când de pe scenă nu mai pornește nici-o forță de împreunare și înălțare. Elementele, puterile supraintelectuale ale înțelegerii, lipsesc. Drama e la sfârșitul ei.

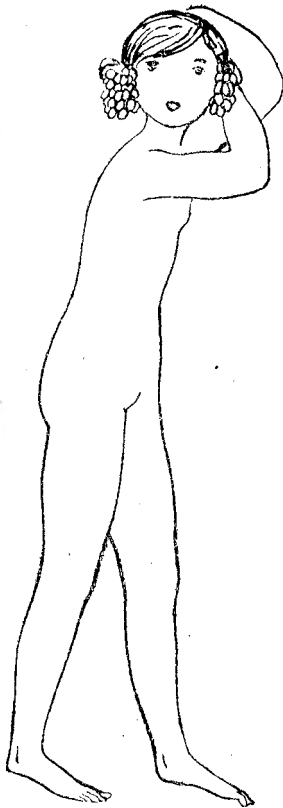
IV

Numai drama? Nu e oare același lucru și cu arta soră ei, muzica? Nu și-a pierdut și ea cu desăvârșire sensul care împreună sufletele și entuziasma? Arta cea mai universală, ca și drama și încă și mai mult, e căzută sub blestemul acesta al vremii — singularizarea patologică. Dela cântec, ea reface drumul îndărăt la muzica speculativă, la simplul exemplu de note problematic. Artele moderne toate au rătăcit în insuficiență, în necontrolabil și poate — cine știe? Poate în nevalabil. Toate acestea sunt necesara consecință a epocii individualiste.

De mai multe decenii omenirea a și început să nu se mai simtă bine în această fragmentare. Marile mișcări moderne ale națiunilor și claselor arată dorul de sacrificare a eului într'o unitate superioară. Dar dorul acesta e atât de puternic stăpânit de impulsuri impure, iar spiritul general e așa de ades spirit de îndoială, încât mișcările acestea trebuie să se poticnească în mecanic, în partide.

Cum și când vor renaște drama și muzica? Când clasa intelectuală de azi, apatică, snobă, fără impulsuri și fără iubire va dispărea într'o umanitate nouă care se va naște în aceste două secole ce vor urma, din frecăturile ce încep acum între clase și între rase. Când cu această nouă lume odată va putea crește și o nouă idee religioasă, care să învingă scepticismul modern — forma de gândire a celor singuratici, incapabili de iubire.

Lupta împotriva lumii noastre de azi va fi mitologia și drama viitorului. Când și de unde va veni însă înnoirea? — Cine-ar putea profeti?

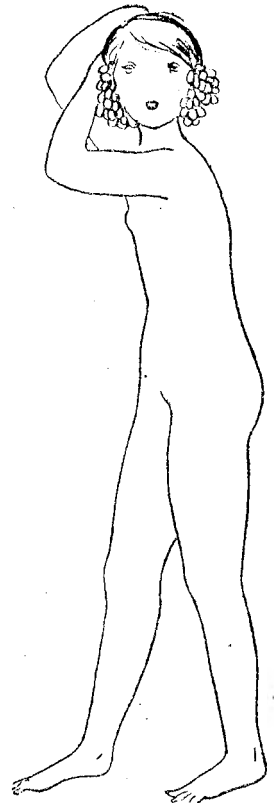

DEPARTE,

TÂRZIU

DE

ADRIAN MANIU

ORAȘUL e străin. Norii se sprijină pe turnul prăbușit.
Seara e neagră ca un tablou învechit,
In care te uiți, doar te vei găsi și pe tine.
Se face tot mai întuneric. E poate mai bine,
Și o goarnă sună: părăsit, părăsit.

Tristețea de primăvară sugrumă fiecare gât.
Inverzirea a fost rece. Râul trece, atât
de frământat ca și când ar sta. Incotro să pornesc?
Obloanele se închid, ușile se trântesc
Un ceas bate, bate nu știi cât.

E noapte deasă. Un cântec aş vrea să fiu
Un cântec sau un gând — dar ce, nu mai știi,
Fiindcă am uitat tot și toate luminile s'au stins.
Orașul învins m'a învins.
E pustiu și târziu, târziu.

DREPTUL LA LIBERTATE

Fragment din: *Reculegeri*

DE

MARIN SIMIONESCU - RIMNICEANU

... Pe când înțelepciunea poate înțelege prin drept numai media de îndeostulare ce revine fiecărui individ din egala satisfacere a unei medii de cerinți naturale a tuturor, deci regimul îndeostulării relative, rezultat atât din pluriconștiință cât și din conștiința de limitele impuse omului prin însăși constituția sa naturală; istețimea înțelege prin drept ceea ce necesită fiecare individ pentru completa satisfacere a cerințelor sale individuale, fie și împotriva sau pe contul tuturor, deci regimul absolutei îndeostulări personale, rezultat din conștiința — redusă numai la marginile eului propriu — de care dispune istețimea.

De aici deosebirea dintre concepția dreptului emanând după istețime direct dela natură, ca drept natural, iar după înțelepciune ca emanând dela om. Deci dreptul numai ca o conveniență dintre oameni, o contractare care se poate încheia cu semenul dar nu și cu natura, — natura neobligându-se prin nimic și omul nedispunând de mijloace spre a o constrânge în caz că ea s'ar abate.

* * *

Recunoscând omului «un drept nelimitat la tot ceea ce-l tentează și ce poate el a ajunge» (Rousseau), se admite că libertatea poftelor trupești, stă mai presus de libertatea spiritului de a înțelege.

Dacă libertatea poftelor poate aduce tuturor o satisfacție fizică, nu aduce fiecărui om, în aceeași măsură și o satisfacție psihică, fiindcă pofta imperioasă fiind, ca orice impuls natural, aduce chiar asupra celui ce pofteste un fel de dominare, ce ușor ajunge să se resimtă ca o constrângere și deci nelibertate. Sațul care corespunde poftei îndeostulate, nu e o sporire a satisfacerii, ci e tocmai antipodul ei.

Și oprimă libertatea poftei nu numai pe individul în care pofta domnește, ci și pe semenii mânați de aceleași cerinți, căroră individul poftitor trebuie să se opună ca să-și smulgă și astfel să-și salveze pentru sine satisfacția, deopotrivă râvnită și prin urmare disputată de pofta celorlalți.

Așa încât «neputința omenească de a-și modera și îngrădi afectele... este... nelibertate» (Spinoza), nu însă numai pentru individul ca atare, ci și pentru întreaga comunitate din care acesta face parte.

Spiritul strămutând atenția omului din lăuntru animalic în lumea exterioară, întinsă atât cât bate cugetul fiecăruia, liberează prin această abatere nu numai insul de sub stăpânirea exclusivă a cărnei sale, dar și totalitatea socială de revendicările fără scrupule ale individului separat. Căci extensiunea înțelepciunii fiind de ordin spiritual, ea nu poate fi vreodată stânjenită de un semn; și atunci, lipsind sentimentul de rezistență stânjenitoare a semenului, lipsește și reacțiunea eului împotriva strămtorării pricinuite de acela, — o atitudine pe care cel ce a formulat-o în cuvintele «nu vă opuneți eului rău» (Ev. Matei), a și împlinit-o în supremă consecvență pe Golgota.

* * *

Dacă «libertatea naturală n'are ca limite decât forțele individului» (Rousseau), urmează că odată cu acceptarea dreptului natural ca normă a raporturilor dintre oameni, se decerne și individului dreptul suveran de a-și dobândi, indiferent de ce pricinuește semenului, completa satisfacție a cerințelor sale.

Astfel ajunge istețimea să ridice lupta la rangul de lege socială și cu lupta implicit morala celui mai tare.

Cum însă toată forța presupune totdeauna o forță și mai mare care la rândul ei ar putea s'o copleșească, urmează atunci că dreptul natural la libertate instituie ca normă de viață tirania celui mai puternic și deci ca necesară stare normală nelibertatea ce decurge firește din această normă.

În regimul libertății poftelor nu poate prin urmare domni, decât cea mai atroce nelibertate.

* * *

Pe când dreptul propriu îl impune cel mai tare constrângând, dreptul aproapelui îl recunoaște numai înțelepciunea liberând.

Toate drepturile, fie ale insului în particular, fie a grupărilor de inși (trib, cetate, provincie, stat, națiune), nu sunt dela natură, ci dela om decurg, dela capacitatea variabilă a acestuia de a recunoaște prin trăirea în semen (adică prin pluriconștiință), vieța celui-lalt ca a sa proprie.

Libertatea fiind de ordin spiritual, nu poate fi cucerită smulgând-o materialmente dela alții.

E cea mai falsă învățătură preceptul, care justifică activitatea politică de totdeauna și de pretutendeni, anume că: libertatea trebuie să ți-o cucerești. Cucerirea implică doar biruitori și biruiți, adică dominanți și oprimați, deci elementele cari constituiesc însăși nelibertatea.

Dar oare faptul de a cuceri libertatea dela sine însuș, adică a se birui singur pe sine, stăvilindu-și poftele și dorințele, nu dă naștere la rându-i aceleași dispute dintre dominant și oprimat, care compromite în genere libertatea, indiferent dacă, de data aceasta, are loc în aceeași ființă deodată?

Pe când însă în istețime conștiința de eu predomină conștiința de colectivitate, așa încât eul se resimte pe sine numai în opoziție cu generalitatea, în înțelepciune, unde eul se recunoaște ca un component al colectivității, conștiința de tot (de omenire), primează conștiința de parte (de individualitate), așa încât eul se resimte pe sine numai în măsura în care se confundă cu generalitatea. E aceasta o deosebire care explică de ce un Isus sau Socrate și-au jertfit eul lor pentru generalitate, pe când un Carol al XII-lea sau Napoleon, au jertfit generalitatea pentru predominarea eului lor.

Dacă înțeleptul tinde să se înfrâneze singur spre a nu strâmtora pe alții, apoi aceasta e o restricțiune care, odată ce omul și-o impune singur, tot în scopul liberării eului său, (a unui eu însă vastizat prin simțirea cu aproapele, până la identificarea cu totalitatea socială), ea pierde caracterul restricțiunii căpătând în schimb pe cel al libertății. E aceeași liberare din restricțiune ca și 'n cugetare, unde restricțiunea gândului în marginile unui sistem, realizează maximul de extensiune a spiritului, față de gândul lăsat în voie și care tocmai de-aceea, e continuu întrerupt, — contrariat, constrâns de concurența dintre impresiile momentane.

Pentru înțelepciune deci libertatea nu poate fi cucerită din afară înăuntru, ci numai proiectată dinăuntru în afară, — numai astfel liberându-se ambele părți (eul și semenul) ce-și dispută de când lumea dreptul la libertate, numai astfel și lupta pentru drept ajunge să se excludă dela sine, și împreună cu lupta însăși acest «drept», ca fiind un concept antinomic libertății.

PEISA7

KIMM

CÂNTECUL HOINARULUI

DE

DUMITRU SIMINA

AM lăsat departe Orașul.
Departă în ceață, străjuit de coșurile fabricelor,
Inneecat în fumul lor și'n praful ulițelor,
Otrăvit de duhoarea canalelor.
Ah! blestemat fie Orașul!

Înainte de mine fâneața verde,
Mărginită de lanurile de grâu și ogoarele de porumb.
Soarele tânăr zâmbește de după colinele împădurite.

Ah! iată-l deasupra pădurii,
Soarele, Soarele iată-l!
Ochii mei beau lumina clară,
Gura mea soarbe nesătulă aerul proaspăt,
Și 'n jurul meu viața câmpului se deșteaptă.
Pasări, fluturi, și gujulii multicolore se ridică din iarbă și iau drumul înbucăturii de dimineață,
Vântul adie, iarba și florile își șterg de bucurie lacrimile de rouă.

Transfigurat merg cu pași ușori și fluer.
Fluer frânturi de cântece din copilărie,
Când soarele eră lampa lui Dumnezeu și sta după deal,
După dealul cu vii unde se sfârșea pentru mine lumea.
Bocancii fâșâie prin iarbă fragedă și umedă, tăind două dâre paralele,
Și ei se bucură ca și mine și-și spală cu rouă fața lor coșcovită.
Droaie de lăcuste țopăie în juru-mi,
Musculițe de câmp mă iau drept vehicul și călătorind cu mine cântă.

Ah! a mea-i câmpia și cerul albastru,
Vântul ce se hârjonește cu pulpanele hainei, mi-e frate,
Păsăruicile gureșe și dolofane ce se sbenguie în iarbă,
Păsăruicile bucuroase de lumină sunt prietenele mele.
Fluturii, fluturii albi, fluturii multicolori sboară înaintea mea ca herolzii,
Dând din aripi, mă chiamă, mă îmbie spre ei,
Și eu merg, merg înainte, hăpăind cu ochii depărtările, adulmecând miresmele câmpului,
mângâind cu privirile șoldurile dealurilor și siluetele copacilor răsleți ca și mine.
Fierbințeala drumului e plăcută, dar și popasul după un drum lung e plăcut.
Cine nu știe să meargă, nu știe nici să se odihnească,
Pe cine nu-l arde soarele, nu-l răcorește umbra.
Și eu mi-am aflat popasul la umbra ușoară și ademenitoare a unui copac cu trunchiul subțire
ca un trup de fată, cu crengile aplecate spre pământ ca niște brațe.
Iar vântul care mi-a călcat pe urme vine,
El vine cu solii din trecutul depărtat.
Mă strânge în brațe șagalnicul vânt, iar cu degetele lui subțiri îmi respiră părul asudat.
Intr'un târziu glasul lui vrăjit îmi cântă ca mama.

Tolănit în iarba mare, stau cu fața în sus și privesc mătasa decolorată de soare a cerului,
Fire lungi de iarbă îmi desmiardă obrajii ca degetele fine ale dragii mele,
Ochiul unei romanițe se apleacă să mă vadă,
Eu mă ridic s'o sărut și ea se leagănă mulțumită.

Tolănit în iarba mare, stau așa mult, mult și ascult tăcerea.
Din când în când tăcerea se destramă, tăcerea se rupe de bătăitul unei albine, de gemătul
surd al frunzei uscate sub pașii șopârlei.

Iarba fâșie, frunzele foșnesc, colorile cerului se schimbă.

Șopârle, romanițe, copacul cu frunzele lui,
Florile și câmpul cu iarba lui verde,
Cerul albastru cu norii fugari și dealurile; stâlpii cerului, au crescut pe mine, din mine, s'au
hrănit cu sânge din sângele meu,
Ii cunosc de mult, îi înțeleg, suntem unul și acelaș.
Ascult cum își cântă fiecare în felul lui bucuria vieții și sufletul meu cântă cu ei:

«Doamne, binecuvântată fie mâna ta,
Binecuvântat fii Tu, Doamne!»

SCHIȚĂ

PALADY

CARIERA LUI VIDRAN

DE
CEZAR PETRESCU

II

DOMNUL Enache Ștefănescu-Mazălu stinse țigara, turtind vârful aprins de porțelanul scrumierii. Inchise țigareta în cutia de piele cu interiorul de catifea violetă, o așeză cu îngrijire în buzunarul vestei, și numai după ce termină această operațiune, își continuă vorba.

— Oricum trebuie să mulțumești cerului. Ai scăpat dintr'o primejdie, care... mă 'nțelegi... numai cel de sus...

Cu mâinile pe genunchii grași, domnul Enache Ștefănescu-Mazălu ridică ochii în tavan, ca și cum acolo, în podul lui Madam Statachiu, unde huruiău noaptea guzganii printre nuci, se afla instalată providența ce se cuvenia numai decât mulțumită.

În mijlocul plafonului, atârna o lampă de bronz coclită, iar de veriga lămpii o spirală de hârtie cu clei gălbui, pentru prins muștele. Întoarse repede privirea și constată cu mare mirare:

— Care va să zică n'ai nici electrică? Apoi nu merge așa, draguță! Atâta avocat june avem în târg și nu face. Acuma mai ales, după ce era să te pierdem... Mă 'nțelegi? Eu socot că trebuie să te muți într'o casă mai ca lumea. E mai mare rușinea. Te pomenești c'or fi și insecte...

Sandu Vidran mărturisi roșind că într'adevăr, în casa doamnei Statachiu, se află și insecte. Pe perete, deasupra patului cu macat de lână portocalie croșetată, urme strivite de sânge, făceau de altfel cu îndestulare dovada înverșunatelor vânători de noapte, după stelnițele greu mirositoare. Toată mizeria asta îl rușină, desvăluită în fața celei mai de frunte autorități din târg. Ii fu teamă să nu se deschidă pe neașteptate și ușa garderobului, fără încuetoare, prinsă cu o jumătate de gazetă împăturită care făcea oficiul de zăvor.

La început, când s'a mutat, se gândise să cheme lăcătușul; pe urmă se deprinsese cu această încuetoare născocită de proprietară. Când trecea pe dinaintea dulapului, ușile se deschideau câte odată brusc, ca perdelele unei cortine, lăsând să se vadă spânzurând în cuer o pereche de pantaloni vechi, o căciulă brumărie și paltonul de iarnă. Era într'adevăr umilitoare sărăcia lui, cercetată cu deamănuntul de ochii iscoditori ai domnului Enache Ștefănescu-Mazălu. Deaceea începu să vorbească repede despre lucruri de mai mare însemnătate: seceta care a sfârșit prea de vreme pășunile și criza iminentă a guvernului, nădăjduind să atragă astfel atenția mosafirului, spre alte griji decât aceea a adăpostului oferit de doamna Statachiu pentru o foarte modestă sumă lunară.

Dar domnul Primar își urmări cu îndărătnică stăruință gândul cu care pășise pragul:

— Tocmai vorbiam eri cu Mărioara. Dumneata trebuie să te muți într'o casă mai prezentabilă. Știi — clientul se uită și la casa unde intră. Am auzit că la madam Eftimiu rămân la zi 'ntâiu două odăi libere. E o femeie tare de treabă. N'are nici copii. Ea numai pentru canarii ei trăește. Ai acolo și un balcon cu viță sălbatică. In livada din fund se fac cele mai frumoase mere din târg. Acolo văd eu un loc bun pentru dumneata. Nici nu se poate altfel. Diseară are să treacă Mărioara pe la Madam Eftimiu. Au niște treburi de-ale lor, femeiești; să schimbe niște claponi, fiindcă trebuie să știi că madam Eftimiu posedă cei mai strașnici claponi din județul nostru. Atunci are să se aranjeze și chestia dumitale. Femeile se înțeleg mai ușor între ele.....

Sandu Vidran se sili să-și arate recunoștința cu vorbe cât mai alese, deși nu simția nici o grabă să-și strămute penații. Domnul Enache Ștefănescu-Mazălu mai avea însă ceva de spus. Se răsuci pe scaun și scaunul scârțâi sub povara foarte voluminoasei persoane oficiale. Nu era deprins cu discursurile lungi și își șterse cu batista întâiu obrazul și fruntea foarte pârlite de soare, pe urmă chelia lucioasă și albă, neatinsă de dogoare. Atâta elocvență nu mai risipise de mult.

— Domnule Vidran, noi am hotărât o întrunire. Au să vină toți fruntașii târgului fără deosebire de culoare politică. E o chestie foarte mare la mijloc. Dumneata ești nou, aici la noi. N'ai avut poate timp să-ți dai samă de ce stăm pe loc. Noi n'avem cale ferată! Aici e toată buba. Toate târgurile din țară au cale ferată. Numai noi trebuie să mergem trei ceasuri cu trăsura până la Pașcani. Asta nu se mai poate. Eu am făcut apel la toți cetățenii să începem o mișcare serioasă. Pe la noi toată vara trec călători spre mănăstiri. Cunosc printre acești vizitatori oameni cu foarte mare trecere în politica țării, care au să ne sprijine. In doi ani, dacă știm să fim energici, avem și noi o gară și atunci toată viața are să se schimbe. Am adus un batalion de vânători; și ai văzut că îndată fața târgului a fost alta. Am reparat spitalul; și toți bolnavii din județ vin la noi, nu se mai duc la Piatra.... Sâmbătă seara am fixat întrunirea. Dumneata trebuie să iei cuvântul. Toată lumea vorbește de întâmplarea dumitale. Ești, ca să zicem așa, eroul târgului. Eu cred că ai o datorie să vorbești.

Domnul Enache Ștefănescu-Mazălu, odată misiunea împlinită, se ridică să plece. La ușă, dintr'o crăpătură a pragului, fugi pe perete o gănganie de umezeală; un miriapod cu picioarele lungi și păroase, dintr'acele a căror vedere numai, aduce o înfiorare de desgust. Domnul Primar dădu din cap cu înțeles; la madam Eftimiu, gospodină vestită, nu s'ar putea vedea asemenea istorii.

Hotărât, Sandu Vidran trebuia să se mute.

* * *

Și Sandu Vidran s'a mutat.

La madam Eftimiu dulapurile au încuetoari solide, din crăpături nu țâșnesc gănganii cu picioarele păroase, iar de stelnițe, nici urmă. Dimineața se trezește în cântecul canarilor; prizonieri împăcați cu soarta lor în cuștile înșirate în cerdac la fereastră. Are acum cameră de consultații, cu un birou masiv, de stejar, la mijloc; biroul răposatului soț al doamnei

Eftimiu. A bătut în cireșul dela poartă firmă nouă, cu litere cursive, aurite, pe fond de porțelan alb. Seara, când stă în cerdac și soarbe cafeaua cu două picături de rom, fiartă sub directa priveghere a proprietăresei, toate personagiile cu vază ale orașului, în drum spre cafenea ori către grădina publică, unde merg să citească gazeta ascultând fanfara militară, îi strigă dede departe, seara bună, prietenos. Fiindcă în două luni, Sandu Vidran a devenit și dânsul unul din aceste foarte importante personaje.

Nici n'ar putea lămuri singur cum s'au petrecut toate. Mai întâiu, oameni pe care îi cunoștea foarte puțin, au fost cuprinși deodată de foarte mare îngrijorare pentru afacerile lui. Pe urmă tot soiul de povești au început a circula, trecute din gură în gură, dela o vecină la alta, seara, la taifasurile dela zaplazuri.

Acuma Sandu Vidran nu mai era avocatul venetic în oraș, în veșnică goană după clienți, privit cu ochi dușmănoși de apărătorii pensionari, dela judecătorie. Domnul Enache Ștefănescu-Mazălu l-a luat sub ocrotirea sa, foarte mănoasă, fiindcă-i aduce înaintea biroului destejar, toți împricinații satelor dimprejur. Domnul Henri Stepano, șeful partidului aristocrat și advers guvernului, cearcă să-l smulgă acestei influențe nefaste. De trei ori până acuma l-a invitat în vila domniei-sale, cu parc de brad și cu alei curbe, presărate de nisip foarte galben și jilav. Acolo, pe terasa cu jilțuri de nuele albe, în fața băuturilor răcoritoare din paharele înalte, i-a demonstrat primejdiile cari pândesc un tânăr ispitit să se înregimenteze într'un partid de foarte periculoși demagogi. Iar părintele Mârza, cunoscut de enoriașii săi mai ales sub porecla de popa Cultuc, din pricina unei foarte vechi întâmplări din tinerețe; ca vrednic cărmaci al celui de al treilea partid ce divide în tabere vrăjmașe târgul, își face foarte des drum în livada lui madam Eftimiu, unde cu gazeta în mână, bătând cu dosul palmei un articol încriminat, cu glasul care cutremură Dumineca dimineața catapiteasma dela biserica sfântul Ilie; tună împotriva nelegiuirilor săvârșite atât de partidul domnului Enache Ștefănescu-Mazălu cât și de boerii domnului Henri Stepano, ce vor duce de bună seamă țara de râpă. Ba, părintele Mârza în complicitate cu madam Eftimiu, după îndelungi consfătuiri sub cireșul unde vin să ciugulească fărimituri de cozonac, cei mai strașnici claponi din județ, pun la cale și însurătoarea chiriașului, alegându-i și respingându-i pe rând, după focoase discuții, toate partidele mai alese ale orașului. Madam Eftimiu, cu părul sur prins în cârlige de hârtie, se împotrivesc cu o înverșunare de mamă de câte ori părintele Cultuc, propune un nume nou. Pentru chiriașul domniei-sale, nu e vrednică nici fata Simuleascăi, cu tot rândul de case și cele două dugheni de pe ulița mare; nici Elvira lui Cristea Manuc, fiindcă moșioara și iazul dela Goliești nu pot răscumpăra nasul cu totul mare și începutul exagerat de mustăți al acestei odrasle din neam de arendași armeni; lui madam Eftimiu nu-i surăde nici chiar partida domnișoarei Silvia Țințu, cu toate rubedeniile ei sus puse dela Botoșani. Prea se învârt în jurul ei ofițerii dela batalionul de vânători, și pe urmă s'a vorbit odată despre niște întâmplări foarte ciudate, când era în școală, la maici, la Iași. Madam Eftimiu ar înțelege pentru chiriașul ei o fată gospodină, frumoasă și sănătoasă, să poată fi mamă bună și să îngrijească de bărbat, nu să se țină cu modele și cu mausul, cum fac mai toate cucoanele tinere ale orașului. Și în jurul acestor deosebit de interesante planuri discutând îndelung, părintele Mârza și madam Eftimiu, uită fuga ceasurilor, la masa de sub cireș, până când seara se lasă pe nesimțit, și la cazarmă izbucnește un semnal de goarnă. Atunci își aduce aminte că se ard bucatele pe foc; scutură șervetul cu fărimituri de cozonac, primite cu un cor de mulțumire de către cei mai strașnici claponi ai județului, și dă fuga mare, cerându-și iertare dela sfinția-sa care rămâne visător pe banca de sub cireș, bătând toba cu degetele pe scândura înegrită de ploaie a mesei și așteptând să cadă din clipă în clipă Sandu Vidran, pentru a-i arăta cu documentul gazetei în mână; o nouă ticăloșie a guvernului reprezentat de domnul Enache Ștefănescu Mazălu.

* * *

Octomvrie a scuturat frunzele, pe urmă au început să curgă nesfârșit ploile toamnei, aducând posomorîre și întunecime în târgul cu livezile desbrăcate. Mocneala a fost turburată doar două zile, de sosirea unei comisiuni de ingineri însărcinată să ridice cele dintâi planuri pregătitoare, pentru traseul de cale ferată, numărât într'o sumă de alte proiecte ale guvernului. Un scurt armistițiu a potolit în decursul acestor două zile toate vrăjmașiile politice din oraș. Domnul Henri Stepano a trimis automobilul la Pașcani să primească comisiunea

cu toate uneltele ei de măsurătoare; busole, planșete și tripieduri însoțite de misterioase aparate închise în cutii de piele. Părintele Mârza a adunat enoriașii să iasă întru întâmpinarea inginerilor, la marginea târgului, cu toată ploaia șuind de-o săptămână fără îndurare. Iar la banchetul oferit de domnul Primar, Sandu Vidran a fost delegat să rostească o cuvântare în numele cetățenilor. Ca unul care abia a scăpat cu viață din cea mai grozavă catastrofă de tren din ultimii douăzeci de ani, vorbitorul a găsit de cuviință să presare discursul său cu amintiri personale, aducând elogiul «acestui minunat agent de civilizare, care va pune în valoare bogățiile codrilor și rodul holdelor și pentru care închină paharul, în semn că uită așa, cu tot dinadinsul, că era să-l coste vieața»... Cuvântarea a sfârșit în prelungi aplauze; lăutarii tocniți de domnul Enache Ștefănescu-Mazălu au scârțâit din arcuș de trei ori «trăiască!» și domnul Henri Stepano s'a ridicat dela locul său, din dreapta primarului pentru a strânge mâna vorbitorului. Apoi, întors lângă inginerul vecin, i-a povestit șoptit la ureche, toată întâmplarea așa cum a fost complectată cu încetul de fantezia concetățenilor; cum tânărul acesta, cu coastele sfărâmate, s'a frământat să scoată de sub dărămături două femei strivite, cum a luat parte activă la salvarea victimelor, cum numai ridicat în silă de medici, și-a întrerupt această eroică acțiune. Inginerul ascultă distrat, uitându-se în tăiușul cuțitului, apoi se simți dator în numele colegilor, să aducă mulțumiri pentru această neașteptat de călduroasă primire; ridică paharul în cinstea omului rar, «care, în împrejurări tragice, a știut să se ridice deasupra egoistului instinct de conservare și să facă dovadă de cel mai generos altruism» și făgădui, ca încheiere, că «în cel mai scurt timp cetățenii orașului vor vedea sosind cea dintâi locomotivă, care va anunța cu fluieratul ei, începutul unei epoci de prosperitate pentru tot ținutul».

La semnul domnului Primar, Sarmală Țiganul, căscă o gură cât toate zilele și urlă un «trăiască» ce zgâlțâi ferestrele; iar seara sfârși într'o îndoită sărbătorire; a oaspeților ce pregăteau începutul «epocii de prosperitate» și a cetățeanului «ridicat deasupra instinctului egoist de conservare».

Pășind peste ochiurile de apă, prin întuneric, spre casă, sub umbrela întinsă pe care bombănea ploaia; Sandu Vidran se îndoia acum, dacă într'adevăr în noaptea aceea, s'a trezit din nesimțire după ce fusese rostogolit cu vagonul în somn, din vis, ori într'adevăr se trudise să ridice de sub scândurile sfărâmate, trupul tovarășelor de drum, după cum voia povestirea întâmplării, purtată din gură în gură în tot orașul. O clipă văzu înaintea ochilor, ca o nălucire, femeia cu pantofii cenușii de căprioară, cu obrazul mat, fără urme de pudră și cu buzele carnoase umbrite de puf, ca pielea piersicilor pârguite; fetița rezemată la fereastră cu coatele pe bara de alamă, cu părul fluturat de vânt.

— Solange, închide!

Par'că s'au întâmplat acum toate, ori par'că nu s'au întâmplat niciodată, decât în închipuire.

Sandu Vidran ocoli o băltoacă în care se oglindea turbure globul electric. Pe netezișul apei juca stropii mărunți ai ploii, ca înțepături dese ce spărgeau fără odihnă luciul. Deschise porțile și întru întâmpinare îi sări înainte mârâind mulțumit, Haiduc, câinele slobozit din lanț. Cu botul rece îi desmierdă mâna prin întuneric. La madam Eftimiu, prin stolul tras se vedea încă lumina aprinsă. Făcea pasiențe desigur, ca de obicei, până târziu. Ce-o fi având cu prostiile acestea care nu mai sfârșesc; să-l însoare? Măine are să-i spună hotărât să-l lase în pace.

— Solange, închide!

De ce-l urmăresc și acuma cuvintele? Doar le-a urât; nici astăzi nu uită cât le-a urât, mândre și disprețuitoare, cu aroganța lor aristocratică. Băjbâi să nimerească în încuietore cheia. Se simțea ușor, îl aștepta camera caldă, patul cu așternut curat, de olandă. Vieața merita însfârșit trăită.

(Sfârșitul în numărul viitor)

P L U T A

DE

ION P I L L A T

PRIN frunza verde 'nchisă de anini
Privești în ape limpezi până 'n fund
Nisip de aur tremurând lumini
Și pești de-argint încremenți pe prund.

Vezi răsturnat în râul pământean
De care-annarul soarelui lovi,
Porumbi în sbor pe-un cer de porțelan,
Cleștar de stânci și codri străvezii....

Dar liniștit ieșind din poala lor —
De-amurg legată 'n rază ca'n șurub,
O plută a pornit cutezător
Pe ceruri mângâiate de hulub;

Și colo 'n țărni în luminosul praf
Cernut de soare prin frunzișul viu,
Mesteacâni albi sub aripi de seraf
Primesc pe noapte tainicul sicriu.

C R O N I C I

I D E I, O A M E N I & F A P T E

COLABORĂRI DE PESTE HOTARE

Cu articolul d-lui Franz Werfel, din numărul de față, continuăm a da trup unui gând pe care-l mângăiem de mult: colaborări de peste hotare. El nu pornește din trufie redacțională; cu atât mai puțin din patosul umanitar-internaționalist, ale cărui organizații actuale ne sunt străine și ne vor rămâne. O necesitate morală l-a născut: credem în apropierea felurilor autohtonii, prelungite în spirit, ascendent și convergent, dincolo de marginea fiecăreia din ele. Popoarele se vor putea iubi, căutând să se înțeleagă și se vor putea înțelege căutând să se cunoască direct. E alt drum decât acela al uniformismului orb și surd, rod al unei utopii simplificatoare. E înălțarea spiritului, de felurimi convergente, spre ceace se va putea numi conștiință europeană. O făurire a scrisului va fi această conștiință europeană. Cine observă schimbul frățesc de bunuri ideale, pe care poeții francezi și germani și-l încrucișează peste prăpastia urii, o va înțelege. Albine ce lunecă slobode peste zaplaz, purtând soțiile fecunde ale polenului din corolă în corolă, strângând mierea tuturor grădinilor într'un singur

fagur, — așa-i vedem pe poeții cari ne îmbie acest fagur al conștiinței continentale.

Franz Werfel e astfel. Din cutremurele urii s'a născut un cântăreț al dragostei de oameni, purtătorul de cuvânt al generației de treizeci de ani a Germaniei. Complexa problematică a epocii acesteia cu idealurile dărimate răsufilă întreagă în orchestra vijelioasă a poeziei lui. Scrâșnit și barbar uneori, zâmbitor și serafic alteori, năvalnic totdeauna. Minereu colțuros, bogat în fire de aur. Și dacă poezia lui calcă prin mlăștinile tuturor ticăloșilor omenești, fruntea ei se păstrează totdeauna sus, în albastrul viziunii metafizice. Dumnezeu se răsrânge și'n stropul de noroiu. Atmosfera acestei poezii e încărcată de bura vapoasă a milei: milă de zdrențele și mizeria idealurilor umanității. În pulberea ei umedă, focul patetic al lui Franz Werfel, «prietenu lumii», aprinde curcubecele unei noi ordini: legământul iubirii. Opera lui de până acumă, — poezie, proză și teatru — e clădită pe armătura solidă a acestui caracter etic.

MINUNATA ÎNTÂMPLARE A «CULTURII NAȚIONALE»

CIUDATĂ și nestatornică e dorința de mai bine a omului. Imbogățitul de războiu, îndestulat acum șease ani cu o bae bilunară, de aburi, la scaldătoarea turcească, strâmbă din nas acum când vizitează sala de bae a apartamentului cercetat spre închiriere; ciocănește majolica cu degetul încovoiat, învârte robinetul nichelat cu cap de lebădă și-l cere schimbat cu altul de argint, greu la cântar și scump la preț, cum se cuvine unui profitor nesățios să se înfrupte din toate beatitudinile confortului. Lipăia cu picioarele goale pe cimentul vâșcos de-o răceală reptiliană, dela cabina de aburi până la dușul spart, care improșca suvițe de apă din pâlția coclită și, capricios frigea când se învârta robinetul pentru apă rece și scuipa înghețat, când se răsucia șurubul de alamă ce trebuia să sloboadă apa fierbinte. Era mulțumit totuș omul nostru cu aceste foarte puțin igienice scaldători plebeene, iar spritul cu pelin de după bae, cu pastrama de capră friptă, însemna în viață una din fericirile rare, după care cetățeanul nostru dormia cu pumnii strânși. Astăzi, vertiginos învățat cu subtilități de gust, palmuește fata din casă când apa e prea fierbinte și i-a uitat papucii de pai împletit în sala de duș, găsește umed proposal și prea rece halatul spongios, aruncă săpunul neîndestul de catifelat și gemând, se vaită de desăvârșita lipsă de confort a acestor netrebnice timpuri.

Cam așșiderea se întâmplă și cu nemulțumiții noștri ce nu mai conținesc a găsi cusururi, ba chipului cum se tipăresc cărțile «Culturii Naționale», ba hârtiei prea groasă ori prea subțiri, ba cartonului prea greu, ba literii prea mașcate, dacă nu cumva și ortografiei academice, pentru care,

firește, marele vinovat e tot d-l Aristide Blank, naiv financiar ce și-a aprins pae în cap amestecându-se într'o dărnicie de cultură, când foarte bine își putea căuta tihnit de afacerile de bursă, după cum neturburați de nici o supărare se îndeletnicesc exclusiv confracții săi intru finanțe.

Ce se întâmplă cu «Cultura Națională» de două luni încoace, e într'adevăr ciudat și uimitor. Competințe s'au ivit de unde nu credeai și, subțiri amatori de frumuseți desăvârșite strâmbă din nările trandafirii, cu înalt dispreț, de câte ori apare o carte nouă.

Până mai eri, într'o frățească nepăsare pentru tot ce înseamnă artă a tiparului, aproape toate editurile României vărsau în vitrine cele mai nepomenite grozării grafice. Litere șterse, coperti de pachete de șocolată, cerneală duhuind a păcură, hârtie de împachetat coloniale, coale cusute strâmb; cam din acest material se făuriau cărți, halandala, fără nici-o alegere în tipăritură și în manuscrisele date la cules. În această revistă, acum doi ani, am dus noi înșine o dărză campanie împotriva acestor stricături de gust, ce alungau cititorul dela carte, ca acele femei prea leneșe cu spălăturile cotidiene și cu degetele strâmbate de bătători, care desgustă pentru totdeauna adolescentul de iubire.

Când s'au ivit primele cărți ale «Culturii Naționale» a fost o uimire sinceră. Se făcea un salt, care altfel ar fi întârziat măcar cu două decenii. Infățșarea desăvârșită apusană a tipăriturii, programul vast al nenumăratelor bibliotecii anunțate în serii, străduința de a împăca frumosul și practicul, dovediau dela început bunevoinți ce nu dezarmau în fața nici unei dificultăți, și nu ezitau

cu sgârcenie în fața jertfelor cari aveau să înscrie în bilanțuri pierderi îndestul de grele.

Fără îndoială n'a fost totul desăvârșit. S'au strecurat câteva traduceri neindemânatic, unele cărți erau dintre acele ce nu meritau cinstea unei atât de îngrijite tipărituri. Nici scriitorii n'au fost plătiți pentru munca lor, așa cum se nădăjduia dela o editură dinaintea suspectată de prodigioasă generozitate. Dar toate începuturile cunosc lipsuri, stângăcii și neajunsuri. Ba chiar, numai cu prețul lor, după experiențe neisbutite, se găsește dibuind începutul desăvârșirii. Pe lângă cele 2—3 traduceri slabe, retrase chiar de editură din vitrine, au apărut altele, zeci, migălite de tâlmăcitori iscușiți. Pe lângă cele 5—6 cărți ce nu înseamnă desigur cea mai de frunte producție literară a anului, au apărut cu o îngrijire care le-au ridicat valoarea, altele zeci, ce-au avut îndestul succes de librărie, și vor sta cu cinste în rafturile de bibliotecă, fără a găsi multă vreme altele, dela alte edituri, să le facă față. Iar dacă pentru experiența comercială a primului an de întreprindere, onorariile scriitorilor n'au fost cele așteptate — ele n'au stat în orice caz, mai pejos de acele ale altor edituri, unde socotelile cu autorul întârzie cu anii, și se târăgănează în acompturi de câteva sute de lei, strecurate în mână, cu aerul unei pomeni. Acum, când au trecut trei sferturi de an dela apariția primului volum editat, când fiecare bibliotecă anunțată și-a lămurit îndrumările, rostul acestei întreprinderi de cultură se nețește mai bine, și aproape cu teamă ne gândim

la destinul tiparului românesc, dacă mediocritatea comerțului de cărți dinaintea n'ar fi fost biciuită de îndrăznelile «Culturii Naționale».

De unde atunci atâtea indignări din partea atâtor subțiți apărători ai frumosului, înțepați de musca columbacă?

Explicația ar fi simplă, dacă în toate observațiile ar fi întotdeauna numai sinceritate. Am zice că la femeile frumoase, cusururile cele mai neînsemnate iau proporții de catastrofă, pe când femeii hâde, ne e indiferent dacă pe lângă toate urăteniile, mai e dăruită de natură cu ochi ceacări sau cu șeșe degete la mână. Am zice atunci, că în dorința de desăvârșire, toate bunevoiențele sincere au găsit de datorie să pună umăr la umăr, pentru a grăbi îndreptările și a face să se găsească mai de îndată, leac lipsurilor. Dară sinceritatea acestor oameni supărați din senin nu prea iese la iveală din înverșunarea campaniilor pornite. Ceeace trebuia să fie sfat ori dojană, e deslănțuire de amărăciuni multă vreme dospite. Și regretăm, că în corul acesta cacofonic, a fost să auzim și glasul d-lui Tudor Arghezi, năbădăios și viteaz, maltratându-și propriii ucenici pe cari i-a «învățat odinioară să injure» — vanitate de apostol nu cu totul lăudabilă — fiindcă știut este că ceea ce a dat mai frumos scrisului românesc și mai drag nouă, celor ce nu-i suntem numai trecători prieteni, n'au fost aceste sudălmi, oricât vor fi părănd ele de meșteșugite și ingenioase, amatorilor de asemenea specialități naționale.

OCHIRI, PRINTRE CULISE

PLINE sunt drumurile de protectori ai literilor române. Cel mai nou pare a fi d-l Victor Eftimiu, fost director general al teatrelor. Intr'o desfunctă foaie săptămânală, care în scurta-i viață a strălucit prin sburdănicia sintactice, d-l Victor se infățișează în acest rol de protegiuitor al literaturii naționale, (secția dramatică), servind ca argument marele număr de piese românești jucate sub direcțiunea sa.

Se știe pentru ce fel de piese originale avea predilecție d-l Eftimiu. Se știe de asemenea ce satisfacere neascunsă, i-au procurat insuccesele acestor piese. «Să se isprăvească odată cu scriitorii români» — exclama d-l Eftimiu, după fiecare reprezentare neisbutită, la restaurantul Elisée, între prieteni.

— Eu îi joc... Dacă n'au succes, ce-s de vină?

Așa s'au reprezentat sub directoratul d-lui Eftimiu, «Odinioară» de d-l Aslan, «Moartea Cleopatrei», etc.

Vom fixa cu alt prilej atitudinea d-lui Eftimiu față de piesa românească (atâta timp cât a fost director) precum și a comitetului de lectură (de când există).

Pentru moment, ne oprim numai la «Rodia de aur», piesă în trei acte și în versuri, scrisă și intitulată cu modestie «poveste», de Adrian Maniu și Al. O. Teodoreanu. Calitățile literare ale acestui fermecător poem (inspirație susținută, dialog vioi, versificație virtuoză, poezie) ar fi fost suficiente să-i dea dreptul de a fi jucat în orice teatru românesc, chiar cu riscul de a nu avea succes scenic. Direcția Teatrului Național din București, a res-

pins însă «Rodia de aur» tocmai când obținea succese răsunătoare pe scena Teatrului Național din Iași și când, Vieța Românească îi publica primul act în fruntea numărului.

Nu învinuim comitetul de lectură pentru această nedreptate foarte obișnuită în teatrul din fața pieții cu muscali. Rolul comitetului a fost totdeauna șters. În cazul de față credem că nici nu și-ar fi permis (cel puțin din prudență) să respingă o piesă în plin succes și trecută printr'un alt comitet care nu are nimic de pierdut în comparație cu cel din București. (Pe cât știm comitetul teatrului din Iași e compus din d-nii Ibrăileanu, Sadoveanu, Găvănescul și pe atunci Mihai Codreanu, director). Domnului Eftimiu îi revine deci întreaga răspundere. Chiar dacă întreg comitetul ar fi fost contra piesei (ceea ce repetăm: nu credem) d-sa ca protector al pieselor originale (sic) avea mijlocul s'o primească. Legea dă directorului două voturi. Ii trebuia un al treilea, comitetul fiind compus din cinci. Care e directorul care să nu poată obține un vot când în comitet intră și un actor?

Fiind deci clar stabilit că dacă «Rodia de aur» nu s'a reprezentat încă pe scena Teatrului Național din București, întreaga vină revine d-lui Eftimiu, ne întrebăm: de ce a făcut-o? Cum a cutezat s'o facă?

Dacă medităm puțin, și dacă considerăm că în stagiunea în care «Rodia de aur» a făcut, pe scena Teatrului Național din Iași 12 reprezentații cu sală plină, «Înșiră-te Mărgărite» a d-lui Eftimiu nu a putut ține afișul decât două sau trei seri, par'că s'ar ivi un început de explicație. Oricum, după

și cu toată respingerea direcției generale piesa a continuat să fie jucată încă două stagiuni, apropiindu-se de a 30-a reprezentatie (ceea ce la Iași e un record). În fața acestei realități hotărârea

direcției generale pare cu atât mai monstruoasă, deci cu atât mai revocabilă.

Domnul ministru al Artelor ar avea prilejul să se manifeste cu folos.

TÂNĂRA MUZICĂ ROMÂNEASCĂ

SIMFONIA pe motivul unui cântec dela munte francez, a lui Vincent d'Indy, executată la concertul din Duminica Tomei al «Filarmonicei» noastre, ne dă chiar acum, târziu, prilejul unor reflexiuni fugare asupra tinerei mișcări muzicale românești.

Poate niciunul din compozitorii francezi contemporani nu întrupează în doctrina și'n creația lui artistică acea lozincă a școlii naționale franceze de după 1870 — *ars galica* — mai din plin ca septuagenarul Vincent d'Indy. La catedra dela *Schola Cantorum*, el e propovăduitorul luminat al tradiției clasice în tehnică și al caracterului etnic și religios în inspirație. Sinceritatea inspirației e, pentru dânsul, tot una cu adevărul primordial pe care l-a oglindit în suflet mediul copilăriei și pământul natal. Arta e rezumatul străluminat al poporului și al pământului care a născut-o. Și simfonia lui, care, sub suflarea cântecului dela munte, își răsturnă în legănări bogăția de colori orchestrale, cum se mișcă fânul înflorit al plaiului la bătaia vântului, eră o fermecătoare ilustrare a doctrinei compozitorului francez.

Vincent d'Indy a fost profesorul multora, — al celor mai de seamă dintre tinerii noștri compozitori. Și dacă în creațiile lor regăsim uneori realizate cu virtuozitate cerințele tehnice ale maestrului francez, fondul sufletesc, pe care îl cere el, întârzie încă să apară. E drept că noi nu avem o tradiție muzicală. Zămislirea ei cade în sarcina pleiadei tinere. Și ne dăm seama că această sarcină e covârșitoare. Ar trebui puterile unui alt Eminescu să nascociască un graiu muzical românesc, — vrem să zicem: un stil național. În lipsa lui, generația actuală trebuie să încerce cu îndrăzneala spiritelor neîncătușate de nici o prejudecată. N'am

vrea ca o constatare să fie luată drept o muștrare. Ne sunt prea scumpi acești tineri cari sosesc întâia oară să falfăie semnul artei occidentale pe un pământ care n'a cunoscut-o încă. Dar între arta lor, atât de sigură uneori, și sufletul acestui pământ nu s'a statornicit încă o comunicare, o identificare. Răpiți de marea muzică europeană, care este europeană fiindcă e germană, franceză sau rusească, ei și-au uitat sub timiditate sufletul de-acasă. Liedul lor, când încearcă să-l cânte, îl potrivesc pe cuvintele lui Villon sau Verlaine. N'avem și noi o lirică destul de bogată? Opera lor, când încearcă s'o înfiripeze, aleargă după libret italian sau francez. N'avem și noi atâtea lucrări dramatice care, înainte de a fi drame, sunt minunate librete de operă? N'ar fi nimic mai firesc decât ca literatura românească, având un trecut, să imprumute răsuflul muzicii care abia începe. Iar poemul lor simfonic, odată cu recunoașterea unanimă, la Paris, a artei lui orchestrale, primește tot de acolo muștrarea că nu duce nimic din vibrația sufletului național de aici. Cu cât mai răzbătătoare și mai cuceritoare ar fi arta tinerilor noștri compozitori hrăniți de neseceatele motive melodice ale cântecului popular, vie de variatele ritmuri ale dansului popular, subtilă de susurul holdelor, colorată de tălângile multiple în ecouri pe văi depărtate, în amurguri.

Ești ispitit să crezi că salonul boeresc din București, anexând prea de vreme pe adolescentul muzicant, nu i-a mai dat răgaz să trăiască în larga poezie a naturii și să-și scalde avântul creator în generositatea ei. Și ajuns la Paris, învățătura lui Vincent d'Indy a răsunat în sufletul tânărului român ca în atmosfera unui salon bucureștean...

CUTREERÂND ȚARA, CU PRILEJUL ȘEZĂTORILOR «GÂNDIREI»...

SPRE Huși, fugărește printre coline cu păduri și podgorii un tren-jucărie, care își încetinește mersul și oprește în fața haltelor, parecă nu după un orariu dinainte fixat, ci nărăvaș, ca iapa popii din Rudeni. Uplete văile cu fluierul aburilor, puținește pe nările locomotivei minuscule, se leagănă pe osii, scârțâe din greu la urcușuri și chiuind, coboară în spirală povârnișurile cu verdele smălțuit de cele dintâi flori ale primăverii.

Rezemați de sapă, plugarii fac semn prietenesc cu mâna mecanicului, și de fiecare dată credem, după cum spune anecdota locurilor, că jucăria-tren se va opri, pentru a da răgaz drumețului mai grăbit să-și aprindă o țigară dela jăratecul mașinei și să taie pe urmă drumul mai scurt, peste ponoare, cu piciorul.

În vagon, un domn inspector al învățământului se minunează dând din cap, de aventuroasele noastre expediții.

— Și zici că vrei să cucerești Hușul literaturii?

— Deh! răspunde intimidat, cu jumătate de glas un tovarăș, privind ferit, pe fereastră afară, la o livadă cu merii răsuciți.

— Aveți prieteni? recomandăți la prefect, la primar, la polițai? urmează neîndurat inspectorul.

Aici protestează corul tuturor: nici unul dintre noi n'ar fi acceptat povara unei misiuni oficiale. Bravi expediționari, am plecat fără asemenea documente care deschid fermecat toate ușile.

Inspectorul țistue minunat și ne privește curios, ca pe niște vietăți cu totul ciudate. Apoi târziu, în chip de concluzie:

— O să aveți zece-foisprezece oameni în sală. V'o spun eu, mon cher! V'aș sfătui mai degrabă s'o dați dracului șezătoarea și să vă duceți la o vie, încolo. Sunt la Pâhnești niște podgorii strașnice, și-un vin minunat. Dar știți, minunat! stărue inspectorul școlilor plescăind limba de cerul gurii; de bună seamă în prada unei amintiri strașnice în legătură cu vinul de Pâhnești.

Ne uităm unul la altul cu ochi elocvenți care vorbesc lămurit:

— Să știți că am încurcat-o, fraților! se descurajează cel mai tânăr dintre noi.

Topârceanu mă trage la o parte, și răsucindu-mi nasturile, mă dojenește pe îfundate:

— Mă, voi sunteți niște nebuni. Ce dracu căuțăm aici? O să ne facem de răs, par'că suntem aia cu Traviata la Huși.

— Da' camere ați oprit? stăruie diabolic d-l inspector al învățământului.

Mărturisim că n'am oprit nici camere.

— Atunci aveți să dormiți afară, ori la madam Șmilache! se bucură triumfător omul școalei, ca și cum această sumbră perspectivă îi aducea o mulțumire personală.

Am tăcut cu toții și tot soarele dimineții nu mai avea nici o strălucire, acuma când atâtea surprize neplăcute ne așteptau la capătul drumului. N'am mai găsit desfătare liniștită, nici la priveștiștea minunată a târgușorului strămutat șugubăț, când deoparte când de alta a trenului, după capriciile serpuirilor întortochiate de coborișul liniei. Hotărît, în orașul acela de podgoreni, n'aveam ce căuta, și acuma singura grijă, era să trecem unul altuia vina de a-l fi înscris în itinerarul nostru inexpert.

Și totuș seara, sala a fost plină cu desăvârșire, cuvântarea prietenului Șeicarul a fost întreruptă în nenumărate rânduri de aplauze, lecturile au fost ascultate cu o înțelegere pe care nici n'am fi îndrăznit s'o bănuim. Căutam din ochi, în sală, prietenul nostru din tren, să ne lămurească această minune.

Pe urmă, cu încetul, pe rând, în fiecare oraș moldovenesc am întâmpinat aceeaș surpriză. Când la mica noastră oaste s'a adăugat uriașa ființă bonomă a celui mai iubit dintre scriitorii Moldovei; Mihail Sadoveanu, sălile n'au mai fost îndestul de încăpătoare, și chemările repetate au făcut pe alocuri să se prelungească lecturile, dincolo de ceasurile obișnuite pentru spectacol în tihna orașelor de provincie.

De bună seamă, nu e loc să înscrim aici prietenii necunoscute, descoperite în fiecare târgușor; cititorii cari ne cunoșteau slova și cari ne-au primit ca vechi prieteni, veghind fiecare durere și bucurie a noastră, din colțuri nebănuite de țară. Primitoria ospitalitate a Moldovei e doar de mult și de toți cunoscută...

Din aceste colindări, abia la începutul lor, un fapt a fost lămurit dela început. Dacă între publicul cititor și scriitorii s'au rupt legăturile de îndelungă vreme, vina a fost numai a noastră. În fiecare târg, un cerc de cărturari se găsea pretutindeni, așteptând această cea dintâiu descălicare a oamenilor de scris, pentru a grăbi o apropiere ce nu mai exista. Am văzut acolo, mai deslușit, și rostul acelor intelectuali pe cari de aci, îi pri-

viam cu oarecare binevoitoare îngăduială amestecată cu ironie. Sunt scriitorii începători sau dintre acei cari au părăsit, la jumătate de drum, o carieră ce nu se anunța glorioasă. Ochiul sever al secretarului de redacție, puricând manuscrisele, nu-i găsea poate de un deosebit interes. Dar acolo, în târgurile lor, sunt adevărați fermenți de cultură. Acolo înfiripă cercuri de lectură, biblioteci cu anevoie îndestulate cu cărți, conferințe ce pregătesc suflutește tineretul școlăresc; acolo înviează monotonia vieții cenușii ce se desfășoară aplecată numai deasupra măruntelor griji de fiecare zi. Ne-a bucurat această descoperire cu totul nouă, ca aceea a unor misionari pentru a căror trudă fusesem nedrepti nu odată.

La Fălțiceni, la Bacău, la Roman, la Botoșani, la Dorohoi, la Vaslui, la Piatra în orașele acelea ferite de drumul trupelor de teatru și al conferențiarilor dornici de succesul sălilor arhipline, rostul acestor șezători începătoare a luat proporții de apostolat. De aceea forfota mulțimii din sălile acelea tixite ne-a încântat mai mult decât izbânda șezătorilor dela Iași ori dela Cernăuți, unde o sală plină până la ultimile rânduri nu însemna pentru numărul populației și pregătirea ascultătorilor, decât un eveniment firesc.

Pe alocuri trecerea noastră a fost prilej de zguduitoare întâlniri.

La Bacău, din căsuța cu livadă, am scos din umbra perdelelor trase, la lumina vieții de afară, poetul acela fără pereche al desnădejdelor provinciale care e Bacovia. Singuratic, neștiut de concetățeni, bolnav și cu barba crescută întunecat pe figura aceea străvezie, cu ochii stinși; poetul mahalalelor mocnite în ploaia toamnei, a privit cu spaimă avalanșa noastră tinerească isbucnită în tăcerea cămării lui, ca o hoardă barbară. Și poate va rămânea una din cele mai însemnate bucurii ale celor ce au fost acolo, ropotul îndelung de aplauze, ce au acoperit lectura litaniiilor sale, pe scena teatrului din orașul unde necunoscut, își strecura ființa puțină pe lângă zaplazuri cu vișini înfloriți. De-ar fi numai pentru valul de întinerire, ce-a înviator atunci ca un vânt primăvărativ chipul de sfânt bizantin al lui Bacovia, și încă drumul nostru în acel târg moldovenesc, ar rămâne neuitat, pentru noi, trecătoare pășări călătoare, pe acolo unde bura toamnei a stors gemete de desnădejde, unuia dintre cei mai nedreptățiți poeți ai timpului.

DUPĂ O EXPOZIȚIE GRIGORESCU

GRIGORESCU și cu el toată arta plastică n'are încă parte în țara românească. Artă are o menire socială și, ca să vorbească mulțimii, adâncile sale graiuri au nevoie de un amvon și de un templu. Nu există încă o galerie națională. Și nici conștiința morală a acestei necesități n'o are politica noastră. Pânzele și sculpturile, câte sunt, intră astfel în case particulare și, în câțiva ani, artistul care le-a creat dispare din conștiința publică. Frumusețea zămislirilor lui rămâne o vagă amintire sau o pipernicire meschină circulând pe cărți postale ilustrate.

De aceea, inițiativa Fundației «Principele Carol» de-a suplini rolul unei galerii naționale printr'o succesiune de expoziții comemorative adună în juru-i toate cuvintele de recunoaștere. Ni-a dat până acum o privire colectivă a încercărilor de artă modernă, dela începutul veacului trecut și

o expoziție «Grigorescu». Intâia ni-a interesat prin apariția a o sumă de pânze, cu greu adunate din case particulare, și de nume de mult uitate. A doua ni-a înfățișat, în tablouri și conferințe, un Grigorescu mijlociu. Multe din pânze ar fi putut fi semnate de oricare alt artist. Ne îngăduim aceste constatări fiindcă socotim că o expoziție de felul acesta nu-și are rostul decât în prezentarea, pe cât se poate, a ceea ce e unic în opera unui pictor. Celelalte lucruri însemnând fazele dibuirilor, realizări prin tehnică de împrumut, în tranziția către sine însuș, rămân, oricât de meșter executate, la periferia operii. Accentuăm acestea fiindcă pentru noi Grigorescu din epoca Barbizonului înseamnă numai o fază de pregătire tehnică și de realizări care, față de cele inspirate mai apoi din pământul românesc, stau pe planul al doilea. Centrul operii lui îl ocupă ciobanii, turmele, fetele și carele cu

boi. Acolo în tihna cotropitoare a luminii, în ritmurile domoale ale mișcării, în seninătatea înaltă a expresiei, e marele acord al artistului cu natura poperului nostru. Acolo e Grigorescu cel unic.

Negația unicității lui ne-am obișnuit s'o auzim în cafeneaua nemulțumiților. I-se cere, postum, ce n'a avut de gând să dea. I-se obiectează că țărani lui sunt «poetici», adică nu sunt murdari și au un aer de distincție bătătoare la ochi. Pentru atât de temeinice motive, esteții noștri ar nimici dintr'un condeiu pe Böcklin, dacă ar trăi în Germania, unde marele colorist al irealului e adorat, iar pictorii și poezii și l-au ales maestru. Tot astfel «irealismul» sculpturii lui Phidias ar fi greu să le intre în voie. Nicăeri esteții nu sunt mai pretențioși decât într'o țară tânără ca a noastră: aici au cu dânsii complicitatea lipsei de mediu artistic, a lipsei de monumente și de muzee care să le fi șlefuit simțurile și să le fi ajutat înțelegerea. «Rafineria» exagerat de critică e astfel rezultatul needucației artistice. Pentru educație, Grigorescu a lucrat tocmai cu ceea ce, în deosebi,

i-se reproșează: multiplicarea neconținută a câtorva din motivele sale iubite: ciobănași, care cu boi... În locul reproducerii tehnice, stângace, era de preferat, credem, să avem aceste motive în număr mare, variate de însuș pictorul. Dar la izvorul acestor variante stau câteva capodopere ce alcătuiesc unicitatea lui. Nu era un realist să se fi mulțumit cu orice, morocănosul moșneag care colinda zile și săptămâni plaiurile prahovene, în căutarea unui trup frumos de fată, a unui meșteacăn, a unui bou, a unei turme de oi. Și n'a creiat chipuri de indivizi, ci tipuri de rasă. În această concepție, antică dacă voți, stă taina operii lui, semnificația ei estetică și etică totdeodată. Viziunea lui depășește totdeauna realitatea, o modelează și o ridică treptat spre idealul artei tipice a celor vechi. Țăranca lui e vedenia unei zâne înfășurată în straie românești. Ciobanii lui au statura și atitudinea eroilor antici cu ochii adânciți în eternitatea senină. Neamul nostru însuș se ridică, prin el, la expresia pură a unei armonii divine. Opera lui Grigorescu e iluminată de această profetică viziune ce o face unică pentru noi.

C R O N I C I L I T E R A R E

ION PILLAT: PE ARGEȘ IN SUS

de

Aristarc

ÎN lirica românească împărțită între urmașii lirismului eminescian, diluat ca un vin bun în care, cu cât ai bea ai tot turna apă la loc, și între zănaticii creatori de literatură dela Mississippi, d-l Ion Pillat a ținut drumul drept. Argeșul d-lui Pillat curge între Olt și Misissipi. D-l Pillat a păstrat din literatura «veche» sinceritate și bună credință, melancolia pământului după seceriș și-aceea înțeleaptă tristețea care cântă în Doină și în Miorița, folosind atmosfera creată de literatura «nouă» numai pentru a amplifica sentimentul băstinaș și etern omenesc, cu senzații subtile și imagini care să poată reda concret, imaterialitatea lor delicată și abstractă.

D-l Pillat a păstrat astfel, îmbogățindu-l cu o cadență specifică și încântătoare, ritmul clasic și versul regulat pe care-l cultivă cu dragoste ca pe-o moșie strămoșească.

În acest vers a introdus însă noutatea expresiei și îndrăzneala ei, înnoind cu un dar nou, cuvântul vechiu, căruia i-a dat prin context un înțeles mai bogat, mai cuprinzător.

Farmecul poeziei d-lui Pillat nu stă astfel într'o eroare gramaticală sau într'o greșală de ritm, ambele cu adânci intenții psihologice, nici în vederi cinematografice cu nume din atlazuri de geografie, — pline desigur și acestea cu realizări filozofice și mistic profetice, nevoe mare.

D-l Pillat a rostruit cuvântul românesc, desfăcându-l din poșghița întrebuintării banale, — și astfel a găsit în el sonorități de metal străin.

«Pe Argeș în sus» e un frontispiciu prea îngust pentru ceea ce cuprinde subțel. Volumul acesta al d-lui Pillat este un cântec al Trecutului, al poeziei aceleia discrete care 'nvăluie tot ce-a fost într'un fum albastru care farmecă.

Sentimentul trecutului evocat chiar în împrejurările de viață proprii poetului, nu este micșorat prin aceasta, atunci când elementele de evocare sunt caracteristice, și când sunt rechemate cu putere, fiindcă acest sentiment ca orice sentiment

profund și nestrămutat omenesc este legat intim de viața celui ce-l evocă. Prin intimitatea elementelor evocatoare, el câștigă în intensitate și în puterea de a emoționa. În decernarea acestor elemente însă este nevoie de un bun gust rafinat, de o delicateță sufletească superioară, de o sensibilitate puternică și o memorie afectivă justă care să conserve neslăbită senzația puternică și general omenescă.

Altfel ușor se poate cădea într'un jurnal pur personal, care prin aceasta să nu ne intereseze, fiindcă rămâne mat, fără rezonanță, fără evocare.

D-l Pillat are toate calitățile cerute pentru a izbuti fermecător în evocarea trecutului, adăogând la ele o desăvârșită artă a versului, și un frumos vocabular de cuvinte prin care contribuie la crearea atmosferei generale:

«Acolo unde 'n Argeș se varsă Riul Doamnei
Și murmură pe ape copilăria mea,
Ca Negru-Vodă, care descălecând venia,
Mi-am ctitorit viața pe dealurile toamnei.

Prin viile de aur ca banii dintr'o salbă
Pe al colinei mele împodobit pieptar,
Inchis-am fericirea în strămtul ei hotar
De nuci bogați în umbră, umbrind o casă albă.

Acolo 'n pacea nopții pe drumuri de podgorii
Am mers tăcut alături de carele cu boi
Când neaua lumii ninge pe sălcii în zăvoi,
Când șopotește valeda de cântecele morii.

Și tot visând la vremea când înfloriră teii,
Pe când îmbracă țara al iernii alb suman,
Să deslușesc cum pierе trecutul an cu an
Pe drumuri depărtate sunându-și clopoteii».

(Ctitorii).

Sentimentul trecutului crescând în urma noastră, e firesc să vie cu toată bogăția de naivitate

și curiozitate puerilă a anilor noștri de copilărie. Pentru d-l Pillat la vârsta de 30 de ani, trecutul înseamnă mai mult copilăria, cu toate noțiunile ei primitive care s'au săpat adânc în sufletul virgin și nou. Și cum aceste prime noțiuni sunt legate mai ales de natura în care a crescut, d-l Pillat evoacă acest cadru al naturii, poetizându-l cu melancolia sentimentelor copilăriei care nu mai este.

Pastelul d-lui Pillat nu are o intenție descriptivă, nu urmărește tabloul în sine ca tablou. Castanul cel mare, viea, cireșul, biserica lui Horia, căsuța din copac, cămara de fructe, casa din deal, etc... (toate motive de inspirație și subiecte dei pastel) fiind noțiuni create în copilărie, atunci când imaginația e hiperbolică, și ochiul sensibil-pentru a aduna toate detaliile primei senzații, deven simboluri, iau proporții de fenomene universale, legate nestrămutat de viață.

În sufletul autorului-poet, «cireșul» pe care l-a văzut întâiu în vieață, pe care și-a urcat nebușeste sburdălnicia copilăriei, ia importanța unui simbol, e cuprinzător ca însăși noțiunea de cireș. Și cu cât importanța aceasta e mai exagerată și redată cu mai multă credință, iar sensibilitatea copilului mai receptivă, puterea de evocare este mai mare, și mai generică, mai interpretativă.

În raport cu natura care rămâne aceeași purtând în amintirea noastră tot decorul copilăriei, oamenii pe care i-am cunoscut în cadrul ei, abia mai sunt sau nu mai sunt deloc. Dacă viteza o poți aprecia în funcție de un punct fix, noțiunea timpului apare nemiloasă și devastatoare în amintirea care regăsește laolaltă natura ce mai este încă, și oamenii care nu mai sunt de mult.

De-aici o melancolie poignantă, care te poate duce ușor la banalitate, dar pe care d-l Pillat o stăpânește cu un meșteșug și o simțire rară.

«Și când, târziu, lungi umbre se vor culca pe lunci, Când gol va fi cireșul iar cerul plin de stele, Bunicei i-aș aduce acasă coșuri grele...

De-aș mai avea bunică și sufletul de-atunci!
(Cireșul).

sau:

În drumul lor spre zare îmbătrâniră plopii.

Aci sosi pe vremuri bunica-mi Calyopi.

Nerăbdător bunicul pândise dela scară

Berlina legănată prin lanuri de secară.

Pe-atunci nu erau trenuri ca azi, și din berlină

Sări, subțire-o fată în largă crinolină.

Și cum ședeau... departe un clopot a sunat,

De nuntă sau de moarte, în turnul vechiu din sat

Dar ei în clipa asta simțiau că-o să rămână...

De mult e mort bunicul, bunica e bătrână...

«Ca eri sosi bunica... și vii acuma tu:

Pe urmele berlinei trăsura ta stătu.

Acelaș drum te-aduse prin lanul de secară.

Ca dânsa tragi în dreptul pridvorului, la scară.

Și cum ședeau... departe un clopot a sunat

— Acelaș clopot poate — în turnul vechiu din sat...

De nuntă sau de moarte, în turnul vechiu din sat».
(Aci sosi pe vremuri).

În această poezie d-l Pillat reușește să facă, simplu și clar, cea mai romantică și delicată evocare a trecutului.

Dela această împletire a umbrelor de copaci la umbrele celor dispăruți, e scurt drumul până în panteismul care le contopește, așa cum este în minunata realizare Mormântul, unde este vorba despre bunicul poetului:

«Te-ai cununat cu moartea ce 'n basmul Mioriței

Păstorule de oameni, bunicule. Acum

Ești zumzet de albine și 'mprăștiat parfum

În viea îmbătată de înflorirea vieții.

Te-a biruit pământul, dar l-ai însuflețit

Și l-a pătruns iubirea-ți de țară, ca sămânța.

Ștejarilor prieteni le-ai dăruit ființa

Și sângele ce curge cu seva înfrățit.

Pe lângă aceste poeme de simțire fină și caldă care urcă paginile de paste de insigne a unui sentiment, ciclul «Bătrânii» cu calitățile lui de limbă, de vers, de invenție poetică, ne apare totuș retoric și diluat. Evocarea lor nu urmărește proporții epopeice, iar în amănuntul intim, poezia e desprinsă de subiect și rămâne, frumoasă, alături.

În drumul literaturii de întoarcere la matcă, după ce a încercat să bea hașiguri și opium, volumul d-lui Pillat este un simpatic și bătrânesc conac boeresc.

Prin el literatura românească își capătă un aport specific, cu un caracter bine precizat, care poate însemna un fir colorat aparte în împletitura literaturii universale.

Iar în istoria vieții românești, volumul d-lui Pillat va păstra poezia curților boierești și a vieții de demult dela moșii, ca pe niște flori culese din ale lor grădini între ziduri. Farmecul acestei poezii începe a crește, fiindcă în prefacerile sociale de astăzi vieața aceea a intrat în istorie, și trăește numai în amintirile noastre.

POETUL CROITORESELOR

de

G. Topârceanu

ÎN «Prologul» din numărul trecut al acestei reviste, Dracul spunea într'un loc:

Am fost și 'n țara voastră, cu feerii nefaste,

Banalizând pe vremuri în șase acte proaste,

În care este vorba, ici-colo, de-un cocoș...

Această aluzie în treacă la Cocoșul Negru, — tragica pilulă Pink a d-lui Eftimiu de pe vremuri, — a avut ca urmare un articol prin care sunt învinuit că «pastișez» pe autorul Cocoșului și chiar mă «identific» pe alocurea cu el.

Articolul nu e iscălit (prudența struțului). Dar

fiindcă e foarte acru și agramat, bănuiesc că a fost scris de d-l Victor Eftimiu.

* * *

Mai întâiu, care anume este opera cu care mă «identific»?

Autorul articolului spune că Dracul meu «vorbește întocmai ca Dracul din Cocoșul Negru și Prometeu».

Iată o recomandare cam proastă pentru cele două «tragedii» ale d-lui Eftimiu. Căci dacă Dracul

meu vorbind «întocmai» ca 'n cele două tragedii reușește să creeze un prolog humoristic, — asta înseamnă că acele două tragedii sunt humoristice... Se poate una ca asta? Noi știam doar, dela d-l Lovinescu și alte pene inspirate direct de d-l Victor Eftimiu, că d-l Victor Eftimiu este o sinteză de Goethe și Shakespeare într'o galinacee neagră, indigenă.

Dar Prologul meu în acelaș timp nu «este decât o reeditare a Prologului la inaugurarea teatrului Comedia»; — este așadar totodată «indentic» cu trei capodopere... care sunt totuș diferite între ele

După această probă de logică superioară, sunt aproape sigur că articolul cu pricina a fost scris de d-l Eftimiu Victor.

* * *

Să vedem acum mai de aproape și felul în care mă «identific».

Dracul meu, ca și Dracul d-lui Eftimiu, spune că fiind la început înger, Dumnezeu l'a prăbușit din cer; și că de atunci Dracul s'a arătat oamenilor sub diferite încarnațiuni: șarpe, țap, femeie, etc.

Nu cumva d-l Eftimiu se socoate autor al Bibliei?

Căci cine nu cunoștea aceste lucruri, — din Biblie și din superstițiile populare, — înainte de a fi luat contact cu Cocoșul d-sale și cu Prologul meu?

Totul e expresia, forma literară nouă pe care o dai acestor banalități milenare. Aici se cunoaște artistul, originalitatea lui, mijloacele de care dispune. Iar în această privință, m'a ferit Dumnezeu să seamăn cu Eftimiu.

Iată versurile d-sale (în ordinea în care le citează):

Eram și eu Arhanghel cu aripi argintii
Slujind supus pe Domnul cu zecile de mii... (!)
Și atunci, fără milă, din cer m'a prăbușit.
... Așa mă chiamă sau Belzebut sau Dracul
Sau Lucifer sau Diavol sau cum vei vrea săracul
De mine, după țară și datini strămoșești...
Piciorul șchiop acuma-i copită de măgar
Sau carul sau țap...
Plugarii văd pe casă o buhă. Vânătorii
Un iepure, o broască (!), un câine or un ied...

(Oribile versuri! Mărturisesc că, transcriindu-le, — condeiul cu care am scris Balada popii din Rudeni s'a simțit ofensat).

Iată cum se exprimă și Dracul meu:

La începutul lumii..., —

Eram un fel de înger iscoditor și mic.
Amestecat în roiul de îngeri mititei,
Se vede că odată m'am răzlețit de ei
Și, pipăindu-mi trupul din spirit de iscoadă,
Am observat că-mi crește un început de coadă.
... Fiindcă, deși înger, eu nu eram naiv,
Fiindcă toată ziua urlam, — și pe motiv
Că mi-aș putea conrupe cândva vre-un camarad,
Stăpânitorul lumii m'a prăbușit în Iad.
De-atunci în întuneric, expatriat pe veci,
Trăind doar printre bufniți și printre lilieci,
Am născocit pe vremuri o mie de tertipuri:
Ca să apar în lume subt felurite chipuri:
Când șarpe, când femeie, când pasăre, când țap
Cu barbă de călugăr și piele de harap.

Comparați, vă rog. Fondul e luat din Biblie și din superstițiile populare (nici nu se putea altfel, când e vorba de Satan). Dar pe când d-l Eftimiu, fericit că a dat peste pleșca acestor banalități ale pa-

trimoniului comun începe să vadă iezii, câini, broaște și iepuri pe casă, — Dracul meu încearcă să dea o interpretare nouă și humoristică vechilor superstiții și uzatelor date biblice.

Asta în ce privește fondul.

În privința formei, a tonului, a expresiilor, — după cum ușor se poate verifica, toată «identificarea» se reduce la un singur cuvânt: «Eram...»

* * *

«Metoda cea mai bună pentru demonstrarea unei pasișe este amestecarea versurilor modelului cu ale imitatorului». (Modelul este d-l Eftimiu, imitatorul eu...).

După această metodă, versurile mele sunt «amestecate» în aceeaș marmită cu Cocoșul d-lui Eftimiu,

E foarte ușor. După aceeaș metodă s'ar putea «demonstra» că toată producția versificată a d-lui Eftimiu nu este decât o lungă pasișă după Alecsandri, Bolintineanu, Conachi și alții. Despot-Vodă, Fântâna Blanduziei, etc., sunt scrise tot în versuri iambice de 14 silabe. E versul cel mai comun ca factură și nu există poet român care să nu-l fi utilizat.

Iată, de pildă, o bucată de 11 versuri:

O dormi, o dormi în pace printre făclii o mie!
În cer e svon de clopot și glas de ciocârlie,
Pornind să se scufunde sub noi, în univers.
Am semănat neghina ce crește... crește... crește...
Neîntinat și liber de orice gând pervers.
Și Dumnezeu în noapte a coborât în mine
Înaripându-mi trupul setos și gol de tine,
Dar n'am clintit un lucru de două săptămâni.
Doi îngeri duc beteala fântânilor pe mâni,
De ce te uiți la mine? Mi-e cam uzat decorul...
Cu soarele în creștet pornește Tricolorul!

Am urmat «metoda» indicată. Primul vers e de Eminescu, al doilea de Iosif, al treilea de Radu Cosmin, al patrulea (cel cu crește... crește... crește...) e din Cocoșul Negru. Celelalte, în ordine, sunt de: Mihai Codreanu, Demostene Botez, d-na Claudia Millian, Anghel, Tudor Arghezi, A. Mirea. Ultimul vers (cu Tricolorul!) este sau de Radu Cosmin sau de Victor Eftimiu, — tertium non datur.

Versurile se întregesc, frazele «se înlănțuie» — comme si de rien était... (Și să se țină seamă că eu am «amestecat» aici versuri nu numai din doi autori, — ceea ce era cu mult mai ușor, — ci din opt poeți și doi găinari!). Ce probează asta? Că Iosif a pasișat pe Eminescu, Arghezi pe Cosmin, Codreanu pe d-na Millian și toți la un loc pe autorul Cocoșului?

Nu. Metoda cea mai onestă nu era amestecarea versurilor mele, în aceeaș atmosferă de cotef, cu versuri din Cocoșul Negru. Metoda cea mai onestă ar fi fost alăturarea corectă a fragmentelor în discuție, transcrise integral, — pentru ca cetitorii să-și poată da seama dacă este în adevăr «reeditare» «întocmai» — «indentic» — sau o simplă glumă de cafea bucureșteană.

* * *

Autorul articolului spune că, în Prologul teatrului Comedia, «se recomandă publicului craiovean să nu caute în teatru lucruri care nu există aveau:

Nu căutați parfumul în flori de mucava.
Să nu deschizi umbrela când ploile te-apucă...
Să nu mângâi regina căci poartă o perucă!

și adaugă: «D-l Topîrceanu recomandă ieșenilor același lucru».

Nu. Nu recomandam ieșenilor «același lucru». Direcția Teatrului Liber mă rugase ca, în prolog, să previu și să pregătesc publicul în vederea unei inovațiuni teatrale moderniste: apariția nudului pe scenă. De aceea am scris versurile:

... Iar dacă nuditatea artistică nu-i place,
E liber să se ducă și să ne lase 'n pace.
Pe câte alte nuduri ce cad orizontal,
Ipocrizia pune perdele de cristal!
... Nu căutați în teatru virtuți familiare,
Nu cereți Artei teluri... pe care nu le are!
... Statuile n'au haine și îngerii n'au scufă...
Căci e o profanare și o stupiditate,
S'arunci un vâl impudic pe casta nuditate,
Să 'mbraci în cămeșuță un înger de Murillo
Și 'n rochie la modă pe Venera din Milo!

Se vede clar că eu nu «recomandam» publicului ieșan un așa de inteligent lucru: «să nu caute în teatru lucruri care nu există aveau!» «Recomandația» pe care o făceam ieșenilor, — cerută anume de Direcția teatrului liber și impusă de programul acestui teatru, — nu are nimic asemănător cu recomandarea d-lui Eftimiu: nici în forma versurilor, nici în vocabular. Toată «indentitatea» și «reeditatea» se reduce la: «Nu căutați...»

(Dar apropo: de ce nu-și republică d-l Eftimiu prologul? Ar fi fost cu mult mai simplu și mai onest).

* * *

Cu souffleurul are dreptate, — ce e al prostului, e-al prostului! Amândorora ne-a venit în minte să comparăm suflleurul cu un sobol, — comparație banală, care îi vine în minte oricui, și pe care n'am evitat-o din primul moment, de lene. Am fost însă pedepsit, am căzut în banalitate. Și căzând în banalitate, era firesc să mă întâlnesc nas în nas cu d-l Eftimiu, exploratorul și custodele ei perpetuu!...

Dar pe când muza d-lui Eftimiu, după ce a găsit această metaforă banală, a leșinat de istovire în alvița unui vers anost:

Iar tu souffleur simpatic, sobolule supus..., —

Dracul meu inventează pe aceeaș temă, una după alta, încă cinci imagini, care răscumpără banalitatea celei dintâiu:

Tu, cârtiță urbană! Sobol cu ochelari!
Tu care 'n fața scenei, de sub pământ răsari
C'un mușuroi în spate ca fratele tău rustic!
Tu, voce fără timbru! Surdină! Tub acustic
Prin care autorul vorbește cu actorii!
Tu care vii, ca hoții și ca conspiratorii,
Cu-alura ta suspectă în fiecare noapte
Să stai ascuns de lume și să vorbești în șoapte..

— și așa mai putea inventa cu ușurință încă douăzeci de imagini pe aceeaș temă (martore mi-s Rapsoziile de toamnă» și «Pastelul de iarnă»), — dacă ar mai fi nevoie, în privința imaginilor, să probez că Rockefeller nu putea să împrumute o redingotă uzată, de la un negustor de vechituri.

* * *

Dacă anonimul alter ego al d-lui Eftimiu s'ar fi mărginit numai la «Prolog», — așa fi sfârșit aici notele de mai sus, ca să nu abuzez de ospitali-

tatea acestei reviste. Dar el încearcă să-mi facă și psihologia, insinuând în treacă și câteva inexactități asupra întregii mele producții literare. Fie-mi îngăduit și mie așadar să spun câteva cuvinte despre d-l Eftimiu. (Cu regret, — căci deși autorul din d-sa e execrabil, omul e simpatic și agreabil. Dar n'am ce-i face: Tu l'as voulu, Georges Dandin!)

Natura l-a înzestrat pe d-l Victor Eftimiu cu un foarte frumos cap de bărbier subțire. Asta i-a determinat și i-a susținut cariera... Bietul lui cap! În câte feluri, în câte poze, în câte atitudini studiate nu și l-a utilizat el pentru reclamă, timp de douăzeci de ani! Nu există «damă» de varieteu, care să fi tras mai mult profit pe urma pulpelor ei minuțios fotografiate și expuse în vitrină, — ca d-l Eftimiu pe urma nenorocitului său cap în ipostasă de firmă literară. Simplu sau à la Rembrandt, profil, trois-quarts, din față, dela ceafă chiar... capul d-lui Eftimiu ani în șir s'a multiplicat prin gazete, dând fiori de admirație tuturor croitoreșelor din Capitală, cărora le-a creat chiar și veleități de competență în literatură.

D-l Eftimiu are întotdeauna nevoie de reclamă. În conștiința numeroșilor cetitori de gazetă cotidiană, cari în majoritate nu cetesc literatură, un scriitor durează numai atâta vreme cât durează reclama. Fără reclamă e mort, definitiv mort, chiar de a doua zi. De aceea, după articolul cu pricina d-l Eftimiu a și strecurat în ziarul la care scrie, — obișnuita «notiță perfidă». Știu cum mă va «aranja» și după asta, direct sau indirect prin penele trepădușilor, în fața cetitorilor inocenți de gazetă... Dar pe aceștia îi dăruiesc mai dinainte d-lui Eftimiu. Oricât de mulți (pe d-l Eftimiu nu-l interesează calitatea, ci numărul lor), ei nu există pentru literatură: un zero sau un milion de zero — tot una. Iar opinia câtorva sute de croitoreșe, — în instanța cărora cauza d-lui Eftimiu e mai dinainte câștigată, — nu-mi face nici cald nici, ca să zic așa, rece. Pentru ele, poate să rămână pe veci stabilit că eu n'am scris decât parodii, că l-am «pastișat» pe d-l Eftimiu și pe d-l Radu Cosmin, etc., etc. Ii las această satisfacție.

Poet al croitoreșelor, timp de douăzeci de ani d-l Eftimiu a izbutit să amăgească și publicul naiv și oficialitatea grăbită, cu frumosul lui cap. Dar timp de douăzeci de ani, d-l Eftimiu a bătut în zadar, a bătut cu desnaidejde la poarta adevăratei literaturi — și nu i-s'a răspuns. Oamenii de gust, cunoscătorii obișnuiți de literatură, chiar și oamenii numai inteligenți dar mai puțin grăbiți, — i-au refuzat cu persistență sufragiile lor. Iar poezii și artiștii adevărați, până la cel care simțea în sufletul său numai o singură scânteie din focul divin, au avut oroare instinctivă de acest geniu al banalității triumfătoare.

Să parodiez pe Eftimiu? Imposibil. Nu se poate parodia un autor, care nu-i el însuș decât o parodie a tuturor scriitorilor noștri. Să «pastișez» pe Eftimiu? Dar oricât m'aș trudi, mi-ar fi cu neputință să fiu atât de banal. Chiar dacă mi s'ar cere numai o singură pagină, tot așa arunca, fără voie, măcar o rimă mai originală — care mi-ar strica toată pagina și tot hazul parodiei.

Căci d-l Eftimiu deține în literatură recordul banalității.

Lucru curios și în adevăr vrednic de mirare: în atâta vreme de activitate (aș putea zice, de salahorie literară: vezi lista tuturor cocoșilor chilometrici pe care i-a produs), omul acesta n'a

dat, măcar din întâmplare, — nu peste o idee originală, dar cel puțin peste vreo imagină, o rimă, un vers, care să scoată capul din banalitate. Cetitorii (cetitorii cărora mă adresez acum, nu croitoresele) înțeleg ce le spun.e

Totuș d-l Eftimiu a avut «succes» și are iluzia că a făcut artă, literatură, poezie. Și nu înțelege ce îndelungă ofensă pentru Artă și Poezie a fost toată literatura și activitatea d-sale. Și nu-și dă

seama pentru ce, după atâți ani de reclamă asiduă, nici o revistă literară bună din țară nu-i mai publică producțiile...

Și va muri, va muri de bătrânețe, și nu va înțelege.

Căci dacă ar înțelege — (păstăzesc în adevăr de astădată cuvântul unui critic), — în aceeași clipă s'ar duce întins, să se spânzure sub bustul lui Eminescu în grădina Ateneului.

CRONICA ARTISTICĂ

PALLADY

de

Pinx

PICTURA d-lui Pallady e în afară de comuna înțelegere a publicului. Nu atât printr'o violență de sentiment și printr'o brutalitate tehnică personală, cu care de altfel publicul a început a se familiariza în ultima vreme; — cât prin ochiul cu totul subiectiv și mâna nervoasă, neobișnuit de impetuoasă și fugitivă în expunere.

Compoziția și stilul, în opera sa sunt mai mult o alură, susținute de spontaneitatea de sentiment și de realizare, atunci când sentimentul nu-l părește înainte de a-și fi organizat tehnicește tabloul. Toate străduințele compoziției sale, constau în a prinde în grup și mișcarea elementelor componente ale unui tablou; natură moartă, flori, cărți, stufe, interiorul cu mobile; în siluete nedeterminate, într'o atmosferă de culoare învăluitoare și mișcătoare. De aici, acea lipsă de determinare a figurilor caracteristică operei sale, de aici această fluiditate în desen și în culoare.

D-l Pallady prinde aspectele colorate printr'o sensibilitate rafinată până la viciu, din acest punct de vedere al realității subiective.

În studiul operelor clasice, criteriul estetic cădea asupra conținutului tabloului, (descripția naturii) — natura fiind singura ispititoare a artiștilor. Știința modernă arată însă că natura nu are modelele ei fixe, că totul e în frământare, într'o succesiune nesfârșită de forme cu o indefinită varietate. Natura din tablourile d-lui Pallady nu lipsește, sau mai bine zis nu există ca la clasici descrisă, și nu formează conținutul tabloului, ci păstrează din

descripția formelor și colorilor, atât cât e nevoie ca senzația primită din natură să nu-și câștige un contact îndelung de analiză care să ducă până la reprezentarea reală a lucrurilor. Natura rămâne fugărită în tablou de căldura senzației. Iar această căldură a senzației face ca lucrurile din tablou, prin reprezentarea lor, să nu fie obiectul artistic, ci mediul în care corespondența între diferitele elemente ale tabloului încheagă tabloul, prin unitate și acord de senzații, exprimate din armonizarea colorilor.

Astfel, criteriul estetic nu cade asupra obiectului pictat. Nu ceace se află pictat, ceace se vede, este valoarea picturii d-lui Pallady, ci invizibilul ce emană ca senzație, este adevărata valoare. Florile d-lui Pallady nu sunt flori. Sunt senzații colorate care determină pentru ochi floarea pictată. Chiar nudurile care sunt realizate oarecum plastic, și ele în ultima analiză sunt pretexte de îmbinări și armonizări de culori. În această limită, d-l Pallady atinge în arta românească realizări de mână întâiu, încă nu bine și îndestul gustate de marele public fiindcă cer o educație artistică pe care, firește, mașinăriile d-lui Costin Petrescu deopildă, nu au putut-o pregăti.

Deaceea socotim trebuincios, după această scurtă semnalare a expoziției închisă la începutul acestei luni, să revenim cândva, mai stăruitor, asupra unui artist din neamul acelor, ce nu fac concesii nici marelui public nici modelor trecătoare, dela un sezon la altul.

F R I T Z K I M M

de

Oscar Walter Cisek

ARTA minorității germane din România de azi are, de sigur, două înfățișări ce se contopesc numai în individualitățile de frunte. Întâiul aspect preliminar e spiritul care leagă atmosfera interioară de cugetul totalității poporului german, al doilea e expresia elementară ce se naște ca organismul firesc al unei plante în țarina îmbelșugată a României. Adevăratele personalități artistice, apărute printre Sașii din Ardeal, Șvabii din Banat și Germanii din Bucovina au avut întotdeauna de înlăturat acest dualism prin forța eului propriu, dacă nu voiau să se cufunde într'o criză, când mai îngăduitoare producțiunii, când acută. Împăciuirea

acestor două suflete artistice e și pentru Sașii din Ardeal o veșnică problemă, dacă chiar ultimile generații au dat în largul drum al artei lor câțiva reprezentanți, cari par mai desrădăcinați, preocupați aproape numai de curentele din Apus. Și aceștia strâng chiar în preajma artei lor multe elemente primare ce formează împreună construcția interioară a tendințelor răsfrânte și redeșteptate de atâtea ori în cuprinsul aceluiași unitar bloc de cultură, însemnat pe harta Europei de către Germania și Austria. Nu poate fi vorba, prin urmare, numai de o modă, când pe străzile Brașovului și ale Sibiului se vorbește de Expresionism

sau de Psihanaliză, când se găsesc norme identice pentru Klimsch, Gutersloh, Seewald, Rechstein și pentru transilvănenii Kimm, Eder, Csaki-Copony și Konnerth. Nu poate fi vorba nici de o ieftină influențare, nici de imitație fără valoare, ci trebuie să socotim ca o înrudire interioară, cu aceleași cauze, cari îndreaptă viziunea artistică spre un ținut comun. Neapărat: există destule contacte cu alte popoare. Nimeni nu va nega aceasta, cum nu se poate nega ca arta unui artist mare, ca bunioară desenul lui Pablo Picasso, a rămas un fel de loc de pornire pentru întreaga plastică nouă europeană, deschizând par'că o poartă spre o expresivitate necunoscută încă.

*

Rupând chiar cercul artelor plastice înfăptuite de minoritatea germană din România nouă și în deosebi de Sașii din Ardeal, brașoveanul Fritz Kimm rămâne o forță reprezentativă, cu toate că nu e în vârsta caracteristică pentru maturitatea absolută a realizărilor mari. N'are încă patruzeci de ani. E, de sigur, un drumeț. Totuș calea străbătută până acum a fost lărgită și binecuvântată la multe popasuri, cari pentru alții ar fi ajuns să dea conținut unei vieți întregi. Predestinarea lui a fost linia, desenul. Nu trebuie uitat însă, că e unul din acei pictori, cari posedă un simț foarte diferențat pentru puterea colorii curate în înghețarea expresiunii, în soliditatea formelor. Tocmai cariera de pictor i-a adus primele succese mari la Budapesta, unde într'un singur an — era în 1914 — a primit trei distincțiuni: Premiul Nadányiné, Premiul Harkányi și o bursă dată de Statul ungar. Dar în pictură n'a ajuns încă la o desbărare necondiționată a valorilor de elementele ce se pot învăța și ce pot fi meșteșugite și de alții, pe când desenurile sale sunt proiectările tari ale unei individualități coapte, care par'că nici nu mai străbat ocolul prin intenții mai puțin legate de orizontul interior.

Desenatorul Fritz Kimm e un fenomen deosebit e un capitol aparte în cuprinsul României, iar seriozitatea străduințelor, de care s'a lăsat să fie fanatic condus în ultimii ani, e chezașia cea mai bună pentru dezvoltarea artei sale în viitor.

Cu ochi pătrunzători Kimm și-a însușit multe mijloace de expresie, care predomină în arta modernă. Pentru el Degas și Legrand înseamnă mult. Puterea sintetică a liniilor în arta japoneză a fost poate chiar un centru subconștient în primele sale înfăptuiri caracteristice, căci s'a îndreptat consecvent spre dezvoltarea planurilor în masivitatea linii.

În desenurile lui Kimm întretăierea și expresivitatea

sia apăsată a liniilor clădesc spațiul, atrag atmosfera. Simplitatea mijloacelor întrebuintate întăresc volumul motivelor. Orice anecdotă sau element povestitor e ignorat dela început. Valoarea umbrelor rămâne relativ redusă. În adâncimea largă a atâtor desene, cari dau scenelor dela cursele de cai o vieță cu totul neobișnuită și dinamică numai subiectul e acelaș ca la Degas — felul cum linia rezumă mișcarea, întregeste aerul din jurul scheletului principal al compoziției. Dar nici umbrele nu sunt «suprapuse». Ele susțin întâietatea linii, sunt scările ce leagă întregul atmosferic. Cine cunoaște arta modernă cu toate mijloacele ei de expresie, dar și cu disarmoniile cari se nasc atât de ușor între structurile și tendințele diferitelor planuri, va ști să prețuiască îndeajuns unitatea în aceste desene, echilibrul lor.

Massivitatea formelor nu e destrămată de vișoarea interioară, de o spiritualizare abstractă. Iar exponentul intelectual, care, de sigur, a avut un rost netăgăduit în miile de desene lucrate de Kimm, nu a împrăștiat niciodată puterea elementară, glasul pământului, ceea ce s'a întâmplat câteodată chiar la Degas și la Liebermann. (Comparația aceasta, neapărat, nu țineste asupra valorii totale, ci ar vrea să fie numai ilustrativă). Șoselele nesfârșite, câmpiile largi și pierdute în imensitatea zării, apele înfiorate de lumină rămân bucăți însuflețite cari, fie chiar atacate de vârtejul vieții, tind spre o liniște mare. (Deaceia ni l'am putea bine închipui pe Fritz Kimm ca ilustrator independent al romanului chinezesc «Wang-lun» de Alfred Döblin). De sigur, însă, puterea sa neobișnuită de sintetizare și-ar găsi multe posibilități noi în domeniul grafice.

În ultimul timp arta lui Fritz Kimm pare a fi intrat într'o fază nouă. Planurile sunt văzute mai sculptural, umbrele rotunjesc. În câteva nuduri (vezi reproducerea din acest număr) s'a înghețuit o intensitate care, fără a întrebuinta termene superlativiste, trebuie numită colosală. Trupul radiază simțăminte încărcate de seva pământului. Mădularele ce tocmai se destind sunt legate par'că de o putere mistică. În preajma aceasta orice îngredire, orice cadru se sparge.

Aflăm, încă odată, că tocmai în urmă sunt atâtea pariuri transcendente. Gesturile și formele exagerate, dar cât se poate de solid conturate, sunt aci în slujba unei puteri mai mari. (Ne aducem aminte de Spaniolul Zurbaran).

Omul Fritz Kimm, pe care de atâtea ori îl vezi trecând cu pașii repezi, atrași par'că de o țință sugestivă, prin ulițele întortochiate ale Brașovului, stă ca desenator, neapărat, în rândul cel dintâiu al artiștilor noștri.

DRAMA ȘI TEATRUL

CU SIR JAMES FRAZER, PE URMELE DRAMEI

de

Ioan Marin Sadoveanu

Cu mult înainte de domnia religiilor — cari au desăfurat-o din antichitate și până în evul mediu — drama a existat sub forma embrionară a câtorva gesturi rituale, corespunzând unei epoci de credințe primitive. E vorba de drama magică, mai recentă decât pictura magică, sprijindu-se totuș pe aceiași metodă.

Reprezentările grafice, din acest cerc de idei, urcă până la primele luminișuri ale existenței omului pe pământ. Astfel toată pictura cavernelor, în majoritatea cazurilor reprezentând animale ierbivore, — zimbrii și cerbi, hrana clanurilor — are la bază, într'o foarte mare proporție, pe lângă instinctele imitațiunii și ale împodobirii, o idee mistică de

evocare prin desen și sculptură (pe oase de ren), a tuturor animalelor folositoare. Și toate acestea «în virtutea unui principiu de fizică sălbatecă și anume că, un spirit sau un animal, poate să fie constrâns să se abată prin locurile cari poartă reprezentarea trupului său. Era o soluție dată preocupării de a asigura prin practici magice, multiplicarea vânatului de a cărui abundență ținea existența clanului și a tribului». (S. Reinach: Cultes, Mythes et Religions, vol. I).

Ideea aceasta, a magiei simpatice — a cărei structură nu o putem analiza aci — se întinde atotstăpânitoare până la organizarea disciplinelor religioase, cari o învăluiesc, dar nu răușesc să o înfrângă. Ba ceva mai mult: ea străbate până la noi, făcând să supraviețuiască, în anumite practici populare tocmai acele rudimente ale dramei magice, dispartate, a căror origină, trebuie căutată mult în urmă.

Vânătorii și pescarii cavernelor, din magia aceasta simpatică au practicat mai ales plastica. Se bănuiesc numai, la ei, câteva cuvinte de invocațiune.

Danțul, cântecul și gestul magic — drama magică, într'un cuvânt — aveau să apară mai târziu ca apanagiul primilor agricultori.

În formidabila geografie de moravuri și credințe a învățatului James Frazer*), printre pașii întretăiați ai tuturor neamurilor pământului, urmele dramei acesteia rudimentare se pot urmări.

Ne propunem să le întovărășim, o clipă.

Amintiam cândva, tot aci, de câteva piese bine cunoscute, cari sunt clădite fie din inchipuire, fie din neîndurate analize sufletești și proiectate pe acest fundal de misticism popular, al dramei magice păstrate inconștient, de obiceiuri.

Să pomenim de: «Visul unei nopți de vară», a lui Shakespeare și de «Domnișoara Iulia» a lui Strindberg. Să le reînsemnăm ritmul. Amintirea fiecăruia va putea astfel, pe fiecare dintre ele, să le ducă pe firul tors până la caer; acolo abia, va putea vedea până în ce adâncuri le străbat rădăcinile.

În «Visul» lui Shakespeare, se desface sufletul pădurii: e un iureș.

În «Domnișoara Iulia» a lui Strindberg, se sfărâmă o ființă: sunt demoni. Amândouă se petrec în noaptea sfântului Ion (apusean) — deci în primăvară târzie...

Sărbătorile culturilor silvestre și agrare s'au risipit pe ani, întotdeauna și pretutindeni, în pasul reînvierii și morții vegetației. De la gestul brațului care aruncă sămânța în ogorul sfânt, plin de fâgădueli și până la gestul brațului care strânge ultimul snop de grâu, o ideologie primitivă a căutat să întindă, prin orice mijloc, o putere care să asigure omului fericirea și belșugul, după voința sa. Sunt câteva idei, cari se regăsesc în toate aceste sărbători, fie că s'ar numi ateniene Anthesterii, fie romane Saturnale, fie babiloniene Sacae.

Majoritatea lor însă corespunde reînvierii vegetației. Popoarele creștine cari le-au moștenit, le-au strâns într'o epocă incertă care se leagă atât ca anotimp, cât și ca prescripții de sărbătorile religioase ale primăverii creștine: Paștele. În mijeala primăverii, înainte mergătoare sărbătorilor pascale, Carnavalul, rezumă aproape el singur — deși mai sunt și sărbători de vară, sfântul Ioan, și altele mai în toamnă — toată supraviețuirea dramei magice.

Amănuțindu-l, găsim în ele multe din ideile generale ale vechilor concepții. Mai întâi danțurile: sunt făcute cu credința (aceasă idee de magie simpatice) anumită, că spicul va crește cu atât mai

mare, cu cât săritura va fi mai naltă. În Germania se sare și se strigă: «Crește în și crește grâu!» E, firește, firma cea mai simplă, danțul acesta din drama de mai târziu.

În sărbătoarea propriu zisă a Carnavalului însă, alături de această cutumă agricolă, tot alaiul și jocul se leagă și de o altă idee și anume că, de sănătatea regelui (la triburile primitive) care e și zeu și vrăjitor, atârnă regularitatea și belșugul recoltelor și fericirea poporului. Deci când regele e tânăr și în putere — nici o grije. Însă de îndată ce îmbătrânește el trebuie omorât. (Cu vremea omorul acesta ritual a trecut asupra altora din preajma regelui). Astfel încât la sărbătorile anuale — măsurate după mersul vegetației — regele ales trebuia și el omorât (ales de sclavi, căci în timpul sărbătorilor se interverteau ordinile sociale). În aramata romană s'a păstrat acest obicei sângeros până la 303 d. Ch. la legiunile tăbărâte, aci la noi, pe valea Dunărei.

Păpușile uriașe ce se poartă astăzi în carnavalurile apusene, sunt simbolurile acestor regi vechi, omorâți în virtutea unei idei de magie simpatice: uriașii Jan și Mieke la Bruxelles, Druon și Antigon la Anvers, Gilles la Mons, Gog și Magog la Londra, Zigantiakii în țările basce, regina Caresma, la Madrid, Ursul în Moravia, moșul Carnaval la Nisa... (A. Moret). Trupurile lor, de pae sau de mucava se rup apoi, se ard, sau se aruncă în apă... Astfel cu bucăți din ei sau cu cenușa lor se însemănțează ogoarele, cu gândul că «bătrânul anului acestuia» și-a trecut puterea divină și regeneratoare în brazele nouă. În aceeaș ordine de idei, se procedează și la operațiunea inversă: ultimul snop cules de pe câmp, se udă cu apă și se joacă, fiind credința că în el s'a refugiat spiritul câmpului, «sufletul bătrânului». și că va sta acolo până la primăvară. (Obicei practicat și la noi, mai ales în Transilvania, atât de către români, cât și de sași).

Drama magică însă, bine încheată, sub formă de adevărate scene dialogate, jucată în câmp sau în sat la redeșteptarea vegetației, după somnul hibernal se cunoaște și astăzi în Germania, în Palatinat și mai ales în Bavaria. Iată după Frazer, scena aceasta:

Doi flăcăi, îmbrăcați unul ca Vară celalalt ca Iarnă, se iau la luptă. Vară, are straițe verzi, de frunze și poartă în mână o ramură înflorită; Iarnă e înfășurat în blană, poartă căciula și o lopată de curățat omățul. Fiecare duce după el un alai de prieteni. La sfârșitul luptei, Vară îl birue pe Iarnă și îl alungă. Iată și dialogul:

VARĂ

Verzi, cât bate ochiul, numai verzi sunt câmpiile, pretutindeni, pe unde trec și în iarbă cosașii muncesc de zor.

IARNĂ

Albe, cât bate ochiul, numai albe sunt câmpiile, pretutindeni, pe unde trec și pe zăpadă săniile alunecă, șuerând.

VARĂ

Mă voi sui în pomul în care lucesc cireșile roșii. Și Iarnă va rămâne subt pom.

IARNĂ

Ba mă voi sui cu tine în cireșul cel mare Iar crengile lui, vor aprinde focul prin case.

VARĂ

Iarnă, de ce ești atât de ticăloasă
Că faci să le ia dracu' pe babe!

*) J. Frazer: *Le Rameau d'or*

IARNĂ

Așa se 'ncălzesc și se 'nmoaie babele.
Lasă-le să urle și să se bocească.

VARĂ

Sunt Vara cea strălucitoare;
Eu gonesc Iarna departe, departe.

IARNĂ

Sunt Iarna cea bine îmblănutită
Eu gonesc Vara peste codru și câmpii.

VARĂ

Un cuvânt să nu mai spui, că te-am și gonit
Și pentru totdeauna, din ținuturile Verii.

IARNĂ

Of, Vară laudăroasă și fudulă
Nu ești vrednică să duci nici o găină 'nspinare.

VARĂ

Iarnă nu-ți mai pot îndura croncănitul;
Și nu mai stau pe gânduri, te voi goni cu picioare
și pumni...
«Bătaia începe. Vară gonește pe Iarnă. Dar în
curând cel învins vine și umilit și mofluz»:
Vară, dragă Vară, îți sunt rob
Căci tu-mi ești stăpână iar eu sunt sluga ta.
«Și Vară răspunde»:
Uite un gând de seamă, și vrednice păreri
Că eu ți-aș fi stăpână și tu doar roaba mea

Hai, vino 'ncoace Iarnă dragă, dă-mi mâna
Hai împreună în ținuturile verii... (Bavaria).

E o adevărată piesă, rituală.

O altă idee, care se cuprinde în aceste sărbători
agrar și silvestre este aceea de expulzare a demoni-
lor. Atât pe vremea semănăturilor cât și a sece-
rișului demonii deslănțuiți ai câmpului și ai casei,
trebuesc gonțiți. Se aprinde focul, pentru purificare,
se dansează și se chiuie. Sărbătoarea care corespunde
e aceea a sfântului Ion.

Elementul acesta nevăzut în actul naturalist al
lui Strindberg, pentru cititorul atent și pentru spec-
tatorul fericit al unei reprezentări care răușește să
dea toată atmosfera, până la acele urme abia sensi-
bile, se deslușește. Demonismul tragic al Iuliei se
sprijină pe demonismul popular din noaptea sfân-
tului Ion. În afară de tare psiho-fiziologice, «mai
e căldura jilavă și enervantă a nopții de vară, con-
tactul direct cu veselia și superstiția grosolană a
servitorilor» demonii prezenți, aeriene și străvezii pe
care îi bănuiești în frângerea eroinei.

Iar «Visul unei nopți de vară» este un preparat
direct, subt o luptă magică. Fără să-l gândească,
în plină conștiință, cei doi autori întrebuițează
fondul acesta primitiv al dramei păgâne și magice,
înălțând pe el, legându-i-se printr'o adâncă intuiție.

În sumara expunere de mai sus, abia am putut
sublinia câteva idei, strânge câteva legături. E totuș
sigur că, în afară de drama religioasă, drama magi-
că — redusă adeseori până la câteva gesturi nu-
mai — ne poate urca până la izvorul subțire al pri-
melor născociri omenești, în care sufletul se des-
cojia din neguri, de foame, de chinuri, de groază.

C R O N I C A M Ă R U N T Ă

CU acest număr, *Gândirea* intră în al
treilea an de viață. Nu vom măăsura aici
drumul străbătut și puținele făgădueli pe care
cu anevoie le-am putut împlini. Noi tot stă-
ruim în credința că ceea ce am isbutit a rea-
liza din această revistă până acum, e numai
un început, o dibuire, încă fără statornice
urme în mișcarea culturală de astăzi. Vor
urma îndreptări; — punând față în față prima
fascicolă apărută acum trei ani la Cluj și
cele din urmă numere ale «Gândirii», ne în-
găduim îndrăzneala de a crede că, după mo-
destele noastre putinți și cu mai săracele
noastre mijloace, am oferit cititorului tot ce
se putea înfăptui mai îngrijit în vremile de
față. Un cuvânt bun avem datorita a spune
aci prietenilor cari din primul ceas au în-
țele să ne ofere colaborarea desinteresată,
și cititorilor cari au împătrit în puținul timp
dela apariție, tirajul celui dintâiu număr.

În dorința de a lărgi programul *Gândirii*
vom continua a apare tot de două ori pe
lună, însă cu numărul paginilor mărit la
două coale, adică 32 pagini, cu prețul de
10 lei exemplarul. Vom deschide mai des
paginile noastre problemelor sociale, vom
stăruii în strângerea legăturilor cu străină-

tatea, publicând în fiecare număr versuri,
proză și articole informative, inedite, scrise
anume pentru *Gândirea* de fruntașii intelec-
tualității apusene.

Domnii abonați în întârziere sunt rugați
a înainta administrației sumele cuvenite.

RAREORI am citit publicație politică păstrată
într'un ton atât de ridicat ca «Țara Noastră» a
d-lui Octavian Goga. Politica zilelor noastre e
demagogică, mlăștinoasă și anticulturală. O des-
lănțuire de violente instincte zoologice. Sub pana
d-lui Goga ea capătă un aspect moral și o înaltă
expresie culturală. Zăna etnică a codrilor de brad,
care șoptia cândva poetului marile lui accente
sociale, se dăruie în avânturile articolelor de azi.
Puterea lor o cunoaștem de mult, din acele vâjnoase
apologii ale românismului ardelean care au alcă-
tuit «Insemnările unui trecător» și așează pe d-l
Goga printre piscurile ziaristice noastre: Mihail
Eminescu și N. Iorga. Sub vremi și împrejurări
schimbate, continuă aceeași luptă și se desbat
aceleași probleme de rassă în lumina înțelesului
centripetal al noului Stat. Un glas mai puternic,
izvorit dintr'o conștiință mai sigură și dintr'o
minte mai clară nu are Ardealul.

De aceea, în ziua când parlamentarii noștri, mulți
fără să-l cunoască, au pornit cu omagii spre groapa
lui Gheorghe Pop din Băsești, figura patriarhului

vieții ardelenesti, — «paznicul ideii», «omul care a dat numai și n'a cerut nimănui nimic», apare luminoasă și sfântă în evocarea d-lui Octavian Goga:

«Moartea lui Badea Gheorghe ca și viața lui și-a avut un rost simbolic. El s'a stins sub șuierul gloanțelor ungurești, în ceasul când armata noastră își începuse drumul cuceritor. O viață întreagă de suferinți și amarăciuni și-a avut compensația ei în acele clipe; șeful desrobiților n'a închis ochii decât atunci când libertatea i-a fluturat pe dinainte zâmbetul fericitor...»

...E un capitol de istorie națională în cripta dela Băsești. Epigoni ai țării mele, duceți-vă la ea să învățați dragoste de neam...».

UN mediu artistic pentru educarea talentelor noastre plastice nu avem, în afară de câteva așezăminte sau, mai exact, de singurul așezământ occidental care e muzeul Simu născut din jertfa, aproape inexplicabilă în vremurile acestea, a unui singuratec îndrăgostit de artă. Până la războiu, artiștii își puteau împlini această lipsă călătorind prin marile centre europene unde banul lor era pe atunci primit ca valoare egală. Ruina leului a închis și marile drumuri ale artei. Frământările înfrigate ale călătorilor de frumusețe contemporani deabia dacă mai ajung până la noi în răslețe și palide ecouri. Mișcarea noastră artistică rămâne din ce în ce mai izolată în mediul sărac al țării, străină de sugestiile avântate ale sbuciumărilor și zămisliilor de aiurea. Un mijloc de a le avea, într'un fel, sub ochi, există totuși. Sunt bogatele publicații de artă franceze, germane, engleze, italiene, rusești. Fiecărui în parte nu-i dă mâna să și le procure. Ne gândim la organizarea în acest scop a artiștilor, scriitorilor și intelectualilor iubitori de artă. Lucrul ar fi simplu: cu o contribuție personală s'ar putea obține toate revistele și ziarele străine privitoare la artă. În lipsa unui local propriu, s'ar alege ca sală de lectură un colț de cafenea. Publicațiile, păstrate an cu an, ar alcătui treptat o adevărată bibliotecă la îndemâna membrilor cercului. Am propune această idee Ministerului Artelor care, cu câteva sute de mii de lei, ar alipi o asemenea sală de lectură și contemplare artistică unuia din muzeele ce îi aparțin. Am propune, dacă n'am avea conștiința zădărniciii acestei propuneri. Născută din nevoile zilnic mărturisite ale artiștilor, ideea aceasta ne-ar plăcea s'o vedem înfăptuită din contribuția lor. În jurul ei s'ar naște o atmosferă de mai multă colegialitate, de mai caldă dragoste și mai înaltă intelectualitate, atât de prielnică dispozițiilor creatoare...

CU două mii de ani în urmă ne duce cartea, de curând apărută la «Cultura Națională» a d-lui Vasile Pârvan: «Inceputurile vieții romane la gurile Dunării.» Problema care a frământat multe capete de învățați streini și de ai noștri e atacată de data aceasta dintr'un nou punct de vedere care, fiind cel mai firesc, închide în el și puterea unei definitive deslegări. Originea și continuitatea noastră istorică a dat, din lipsă de dovezi suficiente, naștere la teorii controversate, după bunul plac al cărora eram azvârlți când din inima Italiei, ca Romani puri, în pustulul unei Dacii înfrânte, când de aici în Balcani ca de acolo, peste

veacuri, să ne pomenim iarăș, intacti, întemeind dincoace de Dunăre principatele românești. Teoriile acestea care croiesc după toanele lor abstracte destinul popoarelor l-au făcut să zâmbească pe d-l Pârvan. Dar enigma istorică l-a preocupat neconținut. Și savantul, stăpân pe uneltele moderne ale științei, a întrebat nu atât cărțile cât pământul însuș. Ani îndelungi de săpături și de studii au trecut, pământul spintecat, s'a deschis, straturile a douăzeci de veacuri s'au dat la o parte și iată, cetate după cetate își arată scânteietoare în lumina soarelui marmura antică. Rezultatele migăloase ale desgropătorului de glorie trecute s'au adunat, orânduie științific, în 21 de volume și de studii. Cartea de față e o sinteză a lor. Și un dar pe care omul de știință îl face intelectualilor ne-specialiști într'ale istoriei antice: e scrisă cât se poate mai simplificat, într'un stil ce cochetează cu al cronicarilor.

Din acest punct de vedere, cartea înseamnă o fază nouă în scrisul d-lui Vasile Pârvan. E un drum pe care nu-l puteai bănui dela stilul dur, încărcat de termeni grecești și latinești, al «Contribuțiilor epigrafice», la stilul academic, cu avânt de odă și veșmânt de poezie abstractă, din «Parentalia» sau din «Au căzut pentru libertate», la metafizica acelor «Idei și forme istorice» neprețuite încă pe cât se cuvine, și până la cartea de față. El ne arată pe savant, pe gânditor și pe scriitor în succesivă căutare a formei adevărate.

După dovezile pe care le dă însuș pământul cercetat, procesul de romanizare al Daciei începe cu cel puțin un veac mai înainte de «colonizarea» lui Traian: prin infiltrația lentă a negustorilor și agricultorilor din imperiu în regiunile barbare, prin împrumuturile de civilizație pe care Dacia le fac de peste Dunăre înainte de a ști limba romană. Centrul vieții acestei părți de pământ e în vremea aceea Scitia mică, în Dobrogea, unde existau încă dela 600 înainte de Cristos frumosele cetăți grecești de pe malul mării. Corăbiile aduseseră aici odată cu mărfurile Orientului și zei persani, egipteni, dar mai ales grecești, adorați în cetăți și cucerind satele daco-scitice. Cu zeii venise și arta plastică legată de cultul lor. Nu era deci o țară barbară când occidentalismul roman începu să-și desfășoare valurile de influență în părțile acestea. El cuceri, cum era firesc, întâiu orașul grecesc, apoi, treptat, satul trac, impunând cu prestigiul superiorității forma vieții publice, forma arhitectonică și întregul fel roman de a fi. D-l Pârvan *trădește* lucrurile acestea vechi cu o adâncă înțelegere și procesul de fuzionare a diferitelor elemente sub vraja formulei romane țî-l dă cu fiecare pagină mai viu, mai colorat de amănunt și mai crescut spre întregul lui. Iei parte la zămislirea unei lumi noi, alcătuită sufletește din împrumuturi date și primite cu egală bunăvoință și dintr'o parte și din cealaltă. Și e simbolică înfrățirea, în aceeași conștiință nouă, a cultului sfântului Silvan italianul cu slăvirea Eroului-Domn al Traciilor: grija celor lumești cu grija celor veșnice. Un echilibru care stăpânește psihologia poporului nostru. Poate expresia tocmai a acestor neconținute intersecții, în această țară, a curentelor extreme: orientalism și occidentalism, creștinism și păgânism, Bizanț și Paris... Azi ne găsim între Moscova lui Lenin și Roma lui Mussolini. Dar să punem punct. Cartea d-lui Pârvan nu numai că rezolvă una din cele mai grele probleme de istorie, dar aruncă și puternice lumini în adâncul sufletului nostru național.

INVĂȚĂTUL Nicolae Iorga a dăruit pentru cultură, cam tot ce a avut: o casă frumoasă și o bibliotecă fără pereche, și documente și manuscrise asupra neamului nostru, prețuite de oamenii pricepuți la vreo patru milioane, dar care de bună seamă cântăresc mai mult decât tot atâta aur.

Juriștii au căzut în perplexitate. Adânci cunoșcători de legi familiarizați cu firidele întortochiate și tenebroase ale textelor paragrafate, au declarat că legea nu dă voie d-lui Nicolae Iorga să fie atât de generos. Paragraful adus în discuție p.ave de limpede că nimeni nu-și poate desmoșteni sapeii. Ministrul a trecut peste aceste considerațiuni legale, și cu drept. Legea reprezintă binele, gestul d-lui Iorga reprezintă mai binele. Deci nu numai că nu e potrivnic, dar întrece legea. Gestul e de utilitate publică.

Iar dacă un părinte împărțindu-și avutul trebuie să lase copiilor săi trei pătrimi din avere și numai un sfert să aibă pentru dăruire, suntem siguri că nu numai tribunalul, dar țara întreagă va înțelege că d-l Iorga mai dăruiește familiei sale, încă o moștenire morală ce face înzecit decât toată bogăția materială pe care o «risipește» în danii.

Ne amintim că un politician, nu prea de mult, în fața tribunalului a izbutit să-și evalueze la o mare sumă «neplăcerile sentimentale» suferite cu ocazia expropriării unui grajd. Această amintire pusă în față cu fapta învățatului istoric, dă prilej de reflecții nu prea măgulitoare pentru atâția și atâția multimilionari, cu bogăția proaspătă ori cu fabuloase averi moștenite, ce n'au gândit o clipă să înzestreze o bibliotecă publică, academia, un institut oarecare de cultură ori un cămin pentru săracii școlari. Firește, gazetele au adus elogii și au publicat mulțăminte pentru actul de danie. Pilda va să rămână însă singuratică multă vreme, neurmată nici măcar de acei ce s'au trezit peste noapte, prin simplul salt al valutei, nababi nevisați. Fiindcă numai săracul cunoaște voluptatea dăruirii.

DUPĂ îndelungi ani de întrerupere, a re-apărut «Junimea literară» din Cernăuți. Cuvântul lămuritor, din fruntea primului număr din cel de-al doisprezecelea an, scris de d-l I. Nistor, ne întoarce înapoi, la vremea când revista tipărită în Bucovina austriacă era despăturită aici, cu emoțiunea unei scrisori venite dela un frate, în luptă cu aprigi împrejurări. În al cincilea an dela Unire, rostul Junimei nu e mai puțin însemnat. Nu mai e vorba de astădată de păstrat conștiința națională, a cătorvasute de mii de români, prinși în plasa de meșteșugită desnaționalizare a Austriei. E vorba de restabil și întărit pe plajurile bucovinene prestigiul culturii românești, de statornicirea unei armonii ce întârzie încă, între români liberi și cei desrobiți. Scrisoarea d-lui Brătescu-Voinești, tipărită în cele dintâiu pagini ale publicației amintește și alte rosturi: — «Plivește deci iubite domnule Nistor... orice fâlfăire ațățătoare de panglici tricolore, orice sămânță de vrajbă. Fă din «Junimea» o revistă care să merite nu numai dragostea și stima noastră a Românilor, cu a tuturor Bucovinenilor, o revistă de înfrățire trainică și indisolubilă a tuturor naționalităților care conviețuesc în frumoasa Bucovină». Indemn ce s'ar cuveni îndreptat către multe tipărituri din nouile ținuturi românești, fiindcă numai această

politică de înfrățire culturală va aduce potolirea spiritelor și va pregăti trainicia tratatelor și biruințelor de arme.

Gândurile pioase întoarse către morții bucovineni: George Tofan, Ion Grămadă și Stefanelli, sunt mai mult decât împlinirea unei datorii. George Tofan mai cu seamă, a fost adevăratul suflet al «Junimei literare»; din îndemnul lui în parte s'au pornit în ceasurile grele acele cursuri de vară dela «Vălenii de Munte», ce au pregătit sufletește Unirea, adunând laolaltă în casa cu livadă din târgușorul prahovean, cărturari din toate ținuturile românești, despărțite atunci de pietre de hotar și priveghiate de grănicerii cu pana de cocoș chezarocrăiască.

CU fanfare militare pe peronul gărilor și cu banchete impestritate de toasturi, au fost primite în Ardeal șezătorile Societății Scriitorilor Români. Acest entuziasm al poporului ardelean ne-a bucurat, ca un omagiu ce ne atinge oricum, pe toți acei ce ținem un netrebnic condeiu în mână. S. S. R. a avut un gând fericit. Când atâtea învrăjbi cutreeră țara ardealului, o seară de lecturi literare înseamnă un popas pentru reculegere sufletească. Înseamnă poate mai mult; un început de mai strânsă dragoste între frați ce-au crescut îndepărtați și se privesc încă bănuitori, fără acea căldură ce topește asprimile trecutului și îndeamnă la mai strânsă frăție, întemeiată pe reciprocă stimă. Scriitorii cari-au purces în această nobilă misiune, sunt printre cei mai de frunte ai literilor române. La d-nii Corneliu Moldovanu, Ion Minulescu, Cazaban și Liviu Rebreanu, s'au alăturat d-nii Victor Eftimiu, Alfred Moșoiu, Mircea Rădulescu, Constantinescu dela Baia, George A. Petre. Noi care n'am isbutit să adunăm în jurul șezătorilor «Gândirii» decât pe d-nii Mihail Sadoveanu, Demostene Botez, G. Topârceanu, Ion Pillat, Ion Minulescu, Nichifor Crainic, Al. și Ionel Teodoreanu, G. Bacovia, Al. Busuioceanu, Adrian Maniu, Lucian Blaga, Ion Marin Sadoveanu, cunoaștem cât de anevoios e să smulgi dela necazurile și indeletnicirile lor de fiecare zi, fără nici o compensație bănească, scriitorii cari oricât ar fi gata la jertfe și generozitate, sunt osândiți la aprigă luptă cu cotidianul. S. S. R. a deschis în Ardeal literaturii românești, un drum înflorit. Entuziasmul fanfarelor militare și al toasturilor face dovadă deplină. O oarecare pregătire și intervenție a autorităților oficiale n'au făcut desigur decât să dăuneze întrucâtva, acestui entuziasm ce s'ar fi desfășurat mai cald și mai semnificativ fără îndoială, dacă ar fi fost lăsat la liberul îndemn al poporului.

Ne-a surprins însă, și e o scădere adusă acestei generoase pribegii a scriitorilor în frumoasele orașe ale Ardealului, rolul de polițist ce și l-a asumat la Cluj d-l președinte al S. S. R. Noi care în decurs de trei ani am luat apropiat contact cu scriitorii maghiari din Ardeal, isbutisem să întindem o punte de înțelegere între oamenii scrisului dintr'o parte și alta. De aici eșise și începutul traducerilor din scriitorii români în graiul maghiar, și al scrisului unguresc în revistele noastre. Cunoșcându-ne mai de aproape, știusem a ne stima. În presa de acolo, în presa cea ungurească, apăreau îndemnuri de cunoaștere; vitregiile împrejurărilor se neteziau, mâna prietenească fiind întinsă fără privegherea oficială, era strânsă mai cu căldură și fără nici o bănuială ascunsă. Credeam că menirea

omului de cultură e propovăduirea unei înfrățiri de cultură. Scriitorii de frunte ai maghiarilor ardeleni, au scris acestea neted, în câteva rânduri, în această «Gândire» care a fost cârmuită de un spirit împăciuitoare. D-l Corneliu Moldovanu, a fost de bună seamă dus în eroare. Necunoscând indestul de bine stările de fapt, cu pripa unui călător grăbit, a zdrobit ceea ce pe îndelete isbutisem a construi traicnic, pregătind conviețuirea culturală a celor două popoare ce-și dispută întâietatea în Ardeal. Cărțile confiscate, acea Biblie cu innuri iredente, nu sunt, nu pot fi, opera scriitorilor unguri din Ardeal. E îndeobște cunoscută frecarea dintre elementele culturale din Ungaria lui Horty, și cele rămase în Ardeal sau refugiate la Viena. Scriitorii maghiari încadrați în hotarele românești știu cât de dureroase neajunsuri au de suferit pe urma agitațiilor hortiste; — nu odată s'a publicat în ziarele ungurești din Transilvania sau în cele dela Viena, protestări energice împotriva politicii de agitație din Ungaria albă. Pe urmă, sentimentul firesc ce îndeamnă încă fostul cetățean al unei patrii să-și îndrepte ochii către leagănul său național, nu poate fi potolit cu măsuri politienești. Dimpotrivă, îmblânzirea sufletelor se obține pe altă cale — e un adevăr psihologic elementar, pe care d-l Corneliu Moldovanu, autor al unui prea frumos roman psihologic în 2 volume compacte, îl cunoaște de bună seamă măcar cât noi de bine.

Polemica ivită în ziare după trecerea S. S. R. prin Ardeal, a știrbit de prisos seninătatea unei opere de adevărată propagandă culturală, pe care o aplaudăm în afară de această rezervă, cu amândouă mâinile.

SI acum, după o lună dela reprezentare, mai străbate înăcrit glasul câte unui cronicar dramatic, ce n'a putut digera cu rășniță intelectuală potrivită pe măsura lui Bernștein și Bataille, reprezentarea misterului, Sora Beatrice.

Prietenul nostru, Ion Marin Sadoveanu, a încercat o îndrăsneală plătită scump, fiindcă prematură. Cu risipă de bani și îndărătnică patimă de iubitor subțire al teatrului, a voit să dea spectatorilor o reprezentație în afară de comun, când publicul n'ar fi cerut pentru îndestularea pretențiilor sale artistice, decât cel mult în «cocoș negru» ori o îndelungă macaroană dramatică semnată de d-l Caton Theodorian.

Drama liturgică a lui Maeterlink, cu caracterul ei static, cu succesiunea de tablouri după o tehnică specială, cu aburirea unei atmosfere de misticism, acolo, sub bolta Ateneului unde atâta vreme pereții s'au pătruns de sbieretele fostului parlament, n'a fost fără îndoială pe gustul celor mulți. Asta cerea altă pregătire, decât cea dospită în foiletoanele de gazetă ori în cronicile plătite ale «Rampei». Deaceea întârzierea izbânzei nu ne-a mirat. Calea premergătorilor e întotdeauna spinoasă. Și numai acel drum ce se află deschis anevoc, duce

spre o culme, de unde privind mai târziu «succesele» de astăzi ale teatrului, vor părea și netrebnice și în tot ridicolul lor efitimesc. «Sora Beatrice», cu vestimintele strani ale veacului, cu simbolul greu de pătruns pentru indiferența noastră nativă pentru tot ce e mister și întrețesut de umbre în viață, a surprins spectatorul nepregătit, în plină sală, în întuneric, de unde se aștepta cel mult să izbucnească luminos un film de cinematograf, pe un ecran cu meșteșugire ascuns ochilor mai înainte. Nici turburarea acelui veac, de spasmi religioase și de desfrâu adulterin și incestuos, nu era prea familiară publicului. Reprezentarea misterului deschidea pe estrade fără cortină, o fereastră către o lume nouă cu totul, fiindcă vechimea ei nu trezea în amintirea spectatorilor nici un ecou. Aici trebuie căutată relativa răceală cu care publicul a primit cea dintâiu încercare de teatru, de unde cabotinajul a fost alungat. Ne-a mirat numai stăruitoarea neînțelegere a cronicarilor noștri, a foarte pricepuților și subțiați în gust cronicari. Lor le revenea datorința de a lămuri, de a explica, de a se bucura de această străduință a unui om cu pricepere și desinteresat pățimaș de teatru. În locul acestor așteptări, au răspuns neghiobiile de o violență grotască, ale trepădușurilor de culise, ce ciupec de ici colo o subvenție și un bacșiș, spre susținerea teatrului nobil al d-nei Bulandra și creației de înaltă artă a d-lor Eftimiu, Theodorian & Pașcanu.

TIBOR ERNÖ, din a cărui expozițiune reproducem un tablou în acest număr, a adus în mijlocul Capitalei, acum o lună, câteva priveliști ardelenice ce ne-au oprit luarea aminte. Pictura artistului maghiar-ardelean, trăește și cucerește prin culoare. Paleta lui are sălbătici învâpăiate, amințind tarafurile ungurești și poezia chiotului lor, la han, pe pustă. De aceea poate, compoziția și linia rămân elemente secundare față de frenezia paletelor, încărcată de culoarea viziunii locale și de poezia sufletului regional. Tibor Ernő nu-și pune ochelarii unei formule de culoare, pentru a picta cu aceeași lumină Japonia, fiordurile Norvegiei sau orașeneasca priveliște londoneză — el aduce în pânzele sale o lumină specific transcarpatină. În această pictură, uneori dezordonată, alte ori fluid construită, se logodesc puternic fondul priveliștei românești și forfoteala poporului, care păstrează încă în vestiminte și în mișcare, pecetea chezaro-crăiascăi stăpâniri. Desemnul, uneori nu tocmai închegat, se pierde în ritmul general de culori și în străduința către o viziune largă, dela care meșterul maghiar, nu ne-a dat încă măsura definitivă. Expoziția adăpostită într'o sală bucureșteană, ne-a mai interesat și fiindcă însemna încă un pas, către acea cunoaștere și întrepatrundere, a artei minoritare în publicul românesc, propovăduită de noi aici, nu ca o politică abilă, ci ca o firească și singură cale, pentru a ajunge la stimarea reciprocă.

PE GÂNDURI

PALADY

AUTOPORTRET

PALADY

GÂNDIREA

PORTRET

PALADY

SCHIȚĂ

PALADY

GÂNDIREA

LA TARG

TIBOR ERNŐ

PE HIPODROM

KIMM

GÂNDIREA

ODIHNĂ

KIMM

GÂNDIREA

ȘEZĂTORILE ȘI CONFERINȚELE CERCULUI

GÂNDIREA

Pentru a înfrîpa o mai strînsă legătură între scriitori și publicul cetitor, revista noastră a organizat un ciclu de șezători și conferințe în treizeci și două orașe din întreaga țară. Ne-am gândit mai ales la orașele de provincie îndepărtate, fiindcă pe când în capitală în fiecare săptămână înregistrăm cel puțin șapte-opt șezători, conferințe, cursuri de Universitate liberă și lecturi, provincia a fost lăsată în vădită părăsire, având drept cea mai prețioasă desfătare artistică turneurile trupelor de operete și reviste.

Au dat sprijinul lor scriitorii: Mihail Sadoveanu, Ion Agârbiceanu, Nichifor Crainic, Gh. Topârceanu, Ion Minulescu, Lucian Blaga, Demostene Botez, Adrian Maniu, Ion Pillat, Leon Donici, Al. Busuioceanu, Al. O. Teodoreanu, Ionel Teodoreanu, Ion Marin Sadoveanu, G. Tutoveanu, Gib. I. Mihăescu, Vintilă Russu Șirianu, A. Pop Marțian, Nicolae Cibin, Cezar Petrescu, etc.

Pentru a lărgi cadrul acestor șezători peste un program strict literar, am crezut de cuviință a ne adresa și câtorva dintre cei mai de frunte profesori și publiciști, care vor încadra pe rând toate preocupările culturale ale vremii în câte-o conferință rostită în fiecare oraș.

Conferințele vor fi rostite de d-nii: Nicolae Iorga, C. Rădulescu-Motru, Ion Petrovici, Istrate Micescu, D. Gusti, G. Murnu, G. G. Antonescu, Dan Rădulescu, Dr. Ștefan Bogdan, I. Rădulescu-Pogoneanu, Profesori Universitari, și d-nii: Pamfil Șeicaru, Al. Busuioceanu, Dem. Teodorescu, Cezar Petrescu, etc.

Astfel alcătuite, șezătorile GÂNDIRII înseamnă, nădăjduim, începutul gândirii românești în acțiune.

Primele șezători au avut loc în cursul lunii Aprilie și Mai la: Ploești, Iași, Cernăuți, Bârlad, Vaslui, Botoșani, Fălticeni, Dorohoi, Huși, Roman, Bacău, Brăila, Focșani, Râmnicu-Sărat, Piatra-Neamț, adunând un auditoriu în total, după numărul билетelor vândute, de peste 18 mii persoane. Succesul deplin în fiecare oraș, a făcut dovadă că inițiativa noastră răspundea unei reale necesități sufleteste a publicului. Vor urma în cursul lunii Mai și la începutul lui Iunie, șezători la: Craiova, Constanța, Turnu-Severin, Caracal, Râmnicu-Vâlcea, Târgu-Jiu, Pitești, Târgoviște și în alte orașe ce se vor anunța din timp. În Ardeal se va organiza un ciclu de șezători în douăzeci principale centre românești, după un program alcătuit special, cu sprijinul fanțaiilor intelectuali ardeleni.

CULTURA NAȚIONALĂ

SOC. ANONIMĂ DE EDITURĂ

CAPITAL SOCIAL LEI 50.000.000

SEDIUL CENTRAL
BUCUREȘTI
STRADA PARIS No. 1

SEDIUL CENTRAL
BUCUREȘTI
STRADA PARIS No. 1

TELEFON No. 57/62 / ADRESA TELEGRAFICĂ „CULTROM”

CĂRȚI NOUI APĂRUTE

V. PĂRVAN:
INCEPUTURILE VIETII
ROMANE LA GVRILE
DVNARII	W. SHAKESPEARE:
HAMLET
G. OPRESCU:
ARTA ȚĂRĂNEASCĂ LA
ROMĂNI	W. SHAKESPEARE:
MACBETH
CHR. D. STAIKOVICI
și P. ICONOMU:
STATISTICA ANUALĂ A
ROMÂNIEI	TEODORESCU-
KIRILEANU:
POVEȘTI BASARABENE
RADU D. ROSETTI:
DINCOLO DE HOTARE	N. IORGA:
DOCTRINA
NAȚIONALISTĂ
I. PILLAT:
PE ARGEȘ IN SUS	AL. MARGHILOMAN:
DOCTRINA
CONSERVATOARE
V. MOSCOVICI:
FĂNTÂNILE LUMINII	I. G. DUCA:
DOCTRINA LIBERALĂ

DE VANZARE LA TOATE LIBRĂRIILE DIN ȚARĂ

ATELIERELE DE TIPOGRAFIE / LITOGRAFIE / LEGĂTORIE
CALEA ȘERBAN-VODĂ No. 143
TELEFON 24/83 BUCUREȘTI CALEA ȘERBAN-VODĂ No. 143
TELEFON 24/83

GÂNDIREA
EXEMPLARUL 12 LEI